

Bylo za komunistů lépe?

Hynek Rk

Bawerk.eu

Brno, 2014

Texty z této publikace jsou volně šiřitelné.

Publikace nevznikla s podporou veřejných dotací a grantů. Publikace nebyla podpořena státem, samosprávou ani EU.

Úvod

Tato kniha je příspěvkem k dnešní polemice o nedostacích v zásobování, v kvalitě zboží, o stavu průmyslu, o hospodářské kriminalitě a podobně, v době komunismu. Tato diskuse se dnes často nese v duchu vzpomínek, které však, jak je známo, mohou být po letech deformované tím, že lidé zapomínají. Vliv má i fenomén vzpomínkového optimismu, který vede k tomu, že lidé mají sklon pamatovat si jen to dobré a špatné vzpomínky jsou z paměti vytěšňovány. To je výhodné, protože to zbavuje člověka strachu a stresu a činí to jeho život příjemnějším. Avšak má to i nevýhodu, která spočívá v tom, že se člověk může po letech opět spálit o stejná kamna. Tato kniha se zaměřuje právě na to špatné. Na to, co bylo už mnohdy z paměti vytěšněno. Kniha naopak není výkladem hospodářských dějin normalizace, může být jen doplňkem těchto dějin. Není také výkladem obecných dějin normalizace. To, že se tato kniha zabývá temnými stránkami socialistického hospodářství, neznamená, že tyto stránky působily nutně trvale (například trvalé nedostatky v dodávce zboží). Stejně tak to neznamená, že se někdo nemohl mít dobře, a to i tehdy, pokud si nepřikrádal a nebyl zrovna nějakým funkcionářem.

Kniha je napsána na základě mnohem rozsáhlejší a podrobnější stejnojmenné studie z roku 2013, která vycházela ve formě článků v letech 2013 a 2014 na webu mises.cz. V této studii čtenář najde další informace k probíraným problémům, a to včetně teoretického výkladu a plného citačního aparátu.

1. Vodárenství

Kdyby hledal člověk něco, co nejvíce zdražilo od dob komunismu, tak by velmi pravděpodobně skončil u vodného a stočného. Web Zakomunistu.cz uvádí k roku 2011 zdražení od dob revoluce o nějakých 1 177 % [1]. Otázkou je, jak bylo této nízké ceny za komunismu dosaženo? Pravděpodobně existovaly tehdy vyšší dotace odvětví vodárenství. Tehdy bylo obvyklé, že stát poskytoval komunálním podnikům dotace. Přirozeně, stát tyto peníze nejprve vzal podnikům a občanům vyplatil nižší mzdy. To bylo výhodné, protože to není přímo viditelné a vypadá to opticky lépe. Existuje ještě jedna metoda, která umožňuje účtovat nižší ceny za vodné a stočné. Tu si nyní přiblížíme. Jde o "čepování" málo kvalitní vody a neudržování vodárenských a kanalizačních sítí. Vedle toho mohly působit samozřejmě i jiné vlivy. Dejme slovo nejprve dějepisným knihám, a pak tehdejšími vládcům.

V Dolních Dunajovicích (okres Břeclav) byla problémem kvalita pitné vody. Voda zde silně zapáchala, až smrděla, objevovaly se v ní nečistoty – řasy, rez a vysoký obsah dusičnanů. Voda byla naprosto nevhodná pro kojence a malé děti. Správce vodovodu činil sice nezbytné kroky k nápravě, ale trvalo mu to velmi dlouhou dobu a původní kvality vody nebylo dosaženo [2]. Problémy byly s vodou i ve městě Mělník: „Ani v 70. a 80. letech nepřestaly mělnické obyvatelstvo trápit problémy se zásobováním, špatná obchodní a dopravní síť a trvalý nedostatek bytů. Na sídlišti Rusovice stále vypadávaly dodávky tepla, na sídlišti Střed netekla teplá voda a celkový nedostatek kvalitní pitné vody upravil až vodovod z Vrutice, dokončený v roce 1972.“ [3] V Olomouci: „V zastaralé a nekvalitní vodovodní trakci ztráty vody dosahovaly enormních hodnot; na začátku druhé poloviny 70. let se tyto roční ztráty takřka vyrovnaly roční spotřebě olomouckých domácností.“ [4] A v Ústí nad Labem v 70. letech filtrovaná voda odebíraná z Labe, i přes míchání s vodami z jiných zdrojů, proslula svou odporností [5]. Tolik o tématu vodárenství historici.

A nyní dva postřehy tehdejších vládců. Místopředseda vlády a předseda České komise pro plánování a vědeckotechnický rozvoj Miroslav Toman na 16. schůzi České národní rady (ČNR) dne 31. října 1989 upozornil, že v Praze existovaly potíže se zásobováním vodou, neboť sice výstavba nových zdrojů a rozvodů pitné vody i budování nové kanalizační sítě postupovala v Praze plánovitě a programově, ale neúměrné ztráty ve stávající síti vodárenské soustavy přesahovaly 30 % [6]. Člen Strany slovenskej obrody Viktor Antal na 20. schůzi Slovenské národní rady dne 15. května 1986 pak pro Slovensko

vedl, že ve vícerých okresech přetrvávají problémy s pitnou vodou, její ochranou a zejména údržbou vodovodů a kanalizací, kde národní výbory nevyčerpaly dané prostředky ze státního rozpočtu na tuto činnost [7].

Jak je patrné, tak vodovodní a kanalizační síť byla na některých místech zanedbávána. To také umožňovalo udržovat ceny na nízké úrovni. Avšak krátkodobé úspory znamenají o to větší výdaje v dlouhém období. Nechá-li se něco zanedbat, tak následné opravy stojí více a spotřebují více vzácných výrobních faktorů (práce, kapitálové statky a suroviny). Čím déle, tím hůře. Dočasně lze však účtovat nižší ceny.

2. Nejen maso a toaletní papír někdy nebyly

Prý někdy za komunistů nebývalo maso a jiné věci, tvrdí a píší někteří lidé. Bohužel se tito lidé pak již většinou neobtěžují uvést nějaké konkrétní příklady a uvést případně i prameny, ze kterých čerpali. V dějepisné literatuře lze přitom nalézt k tomuto tématu poměrně dost věcí.

Ve slezském městě Hlučíně, které leží v Ostravské průmyslové aglomeraci, bývala situace někdy následující: „Nedostatkovým zbožím bylo kakao. V masnách se běžně tvořily fronty, maso se obvykle prodalo již v dopoledních hodinách a pracující ženy pak mohly odpoledne koupit pouze drůbež a uzeniny.“. Nebylo to zde jediné nedostatkové zboží: „V letních měsících scházely v prodejnách potravin slazené minerální vody, mezi sýry nebylo příliš na výběr. Vázlo zásobování ovocem a zeleninou. Co se týká průmyslového zboží, nedostávalo se mrazniček a barevných TV přijímačů. V prodeji masa obchodníci často vázali jeden druh na jiný, méně atraktivní, nebo dostaly hospodyňky k požadovanému druhu masa automaticky dováženo maso horší kvality nebo odřezky, apod. Panoval nedostatek ponožek a punčochového zboží. Výčet by mohl pokračovat jízdními koly Favorit a babetami.“ [1] Pro obec Netín (okr. Žďár nad Sázavou) se připomíná, že: "Lidé stojí fronty na uzeniny, na maso, na ovoce a zeleninu. Tato situace trvá nepřetržitě až do poloviny 80. let minulého století". Zlepšení nastalo až s výstavbou nové prodejny. Obchodní činnost v dřívější době, tj. v 60. letech, zde vypadala následovně: „Zásobování, o kterém se v tisku psalo jako o plynulém a standardním, komentuje ve své kronice Antonín Sýkora: „Místní Jednota nemá hřebíky, ani ty malé, a žárovky nebyly půl roku. Neseženou se hrábě, vidle a motyky, kterých je často zapotřebí. Je bída i o chléb, kdo si nepřispíší, nedostane.“ [2]

Ve středočeském Berouně se od února roku 1962 nedostávalo masných výrobků, hospodyňky, čekající ve frontách na maso zde byly obdařeny přezdívkou „masařky“, čili frontové bojovnice za maso. Režim vyhlásil v červenci 1963 čtvrtky za bezmasé dny a roku 1964 de facto kapituloval a maso výrazně zdražil [3]. V jihomoravské Čejči měli podobné zkušenosti o necelé desetiletí dříve. V roce 1954 nastal například nedostatek masa, které se prodávalo pouze v sobotu. [4]. Některé maso chybělo, jiného však bylo dost, jen ho nikdo moc nechtěl. Komunistický poslanec Josef Podlešák na schůzi České národní rady ze dne 10. prosince 1986 uvedl, že: „Jsou i jiné příklady ne zcela domyšlených výrob, kdy jedna část produkce je žádána a to, co je nutné s ní současně vyrobit, nemá užití. Např. chov ovcí. Vlnu potřebujeme, ale pro skopové maso není dostatečný odbyt.“ [5]. Zdá se, že ani s kvalitou masa to tehdy nebylo vždy dobré. Slovenská komunistka a poslankyně Petronela Višňovcová uvedla na schůzi Slovenské národní rady ze dne 24. října 1985 následující: „Je však potřebné zlepšit zásobovanie vidieka mäsom a mäsovými výrobkami. Kvalita niektorých potravinárskych výrobkov, najmä mlieka, mäsa a výrobkov z nich nie je uspokojivá. Mäsové výrobky napr. sú často presolené a tým trpí ich kvalita.“ [6]

Vraťme se však k zásobování. Ve zlatých 60. letech je v Olomouci popisována následující situace: „Každodenní život olomouckého občana 60. let se potýkal s běžnými nedostatky oné doby, zaviněnými úrovní služeb a obchodu. Až do roku 1965 vážly dodávky potravin, především masných výrobků, přidělovaných do maloobchodní sítě podle direktivního rozpisu. To samozřejmě přinášelo

nezbytné fronty, nákupní horečky či bezmasé dny ve veřejném stravování. Nedostatečný sortiment průmyslového zboží pak patřil k samozřejmému koloritu tohoto období.“ [7]. Únor 1980 přinesl v Břeclavi problém v zásobování potravinami, šlo (zase) o maso. Vepřové na dlouhou dobu zmizelo a hovězího masa bylo málo. V lednu roku 1982 opět zmizelo maso z obchodů a očekávalo se jeho zdražení. 30. ledna bylo oznámeno výrazné zdražení masa o 40 až 100 %, i když 1. února bylo oznámeno zvýšení důchodů o 30 Kč měsíčně. A dále: „Také před papírnictvím se tvořily dlouhé fronty kupujících – toaletní papír zcela zmizel z pultů.“. V listopadu roku 1983: „Kromě nedostatku jižního ovoce zmizely z drogistických obchodů prací prášky do praček, a co bylo horší, velmi často chyběly i hygienické potřeby pro ženy; zásobování zcela vázlo.“. Rozklad hospodářství zde pokračoval dále, 26. července 1988: „...znovu nekonečná fronta čekajících občanů před papírnictvím, všichni doufali, že konečně si budou moci koupit toaletní papír, který již 3 týdny nebyl k dostání.“ V říjnu téhož roku jsou uváděny obrovské problémy v zásobování obchodů, zase chyběl toaletní papír, dámské vložky a prací prášky do praček [8]. V dějinách Klatov se píše, že: „Fronty se stály na barevné televizory, pračky, na ledničky, auta, zájezdy k moři atd. Krizová situace v zásobování se projevovala mimo jiné i nedostatkem takových komodit jako máslo, toaletní papír či dámské hygienické potřeby.“ [9]

Pro rok 1988 uváděl kronikář ve městě Skutči (okr. Chrudim) následující: „Od počátku roku 1988 byl značný nedostatek toaletního papíru (nejen ve Skutči, celostátně). Při dodávkách tohoto druhu zboží se tvořily velké fronty, např. v týdnu od 14. 3. do 19. 3. a v dalších obdobích roku. Od poloviny roku byl nedostatek hygienických vložek pro ženy. Opět i na toto zboží se tvořily velké fronty. Byl nedostatek různých prášků na praní a zubní pasty. V prosinci se poněkud zmínil nedostatek toaletního papíru. Dovážel se z Rakouska, Finska, Jugoslávie a Číny.“ [10] Pro město Mělník se uvádí, že: „Významným problémem bylo zásobování, přetrvával nedostatek masa i jiných produktů. Přestože Mělník byl stále převážně zemědělským okresem, nejprve musel splnit dodávky pro okresy průmyslové a jeho obchody zely prázdnou.“ Částečným řešením bylo povolení prodávat zemědělské přebytky na trzích a vánoční trh [11].

Běžné bylo tehdy i zdražování. Pramen o dějinách obce Dolních Dunajovic (okr. Břeclav) obsahuje porovnání cen některých vybraných výrobků za roky 1965 a 1986. Krystalový cukr za tu dobu zlevnil o 13 % a hrubá mouka stála stejně. Ostatní uvedené věci však zdražily. Káva zrnková a litr vína zdražily o 20 %, čokoláda na vaření o 30 %, salámy o 33 %, rum o 43 %, hovězí a vepřové maso o 81 % a 57 % a litr benzínu podražil z 2,40 Kčs na 9 Kčs – tj. o významných 275 %! Dějepisný materiál k obci Sodoměřice (okres Hodonín) uvádí i zdražování k roku 1979: benzín Speciál ze 4,40 na 6,50 Kčs (zdražení o 48 %), Super z 5,00 na 7,50 Kčs (zdražení o 50 %) a topná nafta z 0,80 na 2,00 Kčs (zdražení o 150 %). Od 26. srpna došlo ke zvýšení poštovních a telefonních poplatků a cena elektřiny se zvýšila o 50 % [12]. A tak by se dalo pokračovat.

3. Textilní průmysl

Po listopadové revoluci z roku 1989 se poroučela do historie velká část českého textilního průmyslu. Běžně se soudí, že tato část podlehla tlaku nové konkurence z Asie, a také kvůli nepovedené privatizaci. Na tom pravda nějaká bude, protože za poslední dobu se značně zmenšil textilní průmysl i v méně vyspělých státech Evropy, které nebyly součástí komunistického bloku. V těch hodně vyspělých zemích zmizel ve prospěch jiných odvětví už relativně před dávnou dobou. V této části si však ukážeme, že takový pohled není úplný, a že ve skutečnosti tento průmysl již značně upadl v době vlády komunismu.

Zastaralé vybavení textilního průmyslu

Ve své stati o továrních dělnících v textilním průmyslu v 19. století se historik L. Fasora odvolával při hodnocení tehdejších pracovních podmínek i na měření hlučnosti soudobých strojů při plném výkonu v západo-saském textilním museu ve městě Crimmitschau a na vzpomínky dělníků, kteří pracovali v

NDR (tj. ve své době nejbohatší socialistické ekonomice světa) ještě v 60. až 70. letech 20. století, na strojích vyrobených v letech 1904 až 1926. Změřená hladina hluku odpovídala bezmála úrovni produkované startujícím nákladním automobilem. Co je však důležité, pracovalo se tedy v tomto předním německém textilovém městě ještě v té době na mnoho desítek let starých textilních strojích [1]. Uvedme pár příkladů. Z hlediska textilního průmyslu u nás patřil mezi významná města slezský Jeseník. Velkého významu zde mělo textilní podnikání již v 19. století. V jakém stavu se však nalézalo po skončení komunistické vlády? „V roce 1997 začala na tkalcovně v Jeseníku modernizace strojového parku, který byl velmi zastaralý a nevládl tkaní v požadované kvalitě a výkonu. Stavby STB sovětské výroby (většinou z r. 1956) byly postupně nahrazovány stavby modernějšími.“ V době revoluce tedy tyto stavby měly za sebou službu v délce většinou 33 let. Taktéž například velká českořebovská (parnická) textilka Primona bojovala s nedostatkem peněz na nové technické vybavení. Obecně se ve stejném materiálu píše, že: „Snad jen k dokreslení situace v celostátním měřítku je možno připomenout, že textilní výroba jako součást tzv. lehkého průmyslu byla v mnoha směrech opomíjena, preferován byl průmysl těžký. To se v praxi projevovalo v přidělování investičních prostředků na modernizaci strojového parku a dalších zařízení. Vybavení textilek zaostávalo, mzdová úroveň byla nízká a nebylo divu, že kvalifikovaní pracovníci přecházeli do jiných průmyslových odvětví. Vezmeme-li v úvahu ještě zásahy nekompetentních funkcionářů, v nichž častokrát převážily nejrůznější partajní a osobní zájmy nad stránkou odbornou, vidíme jako na dlaní příčiny neslavného konce parnické textilky a textilního průmyslu v České republice vůbec.“ [2]

Zastaralé strojní vybavení pohledem tehdejších mocných

Tehdejší ministr průmyslu ČSR (Československá socialistická republika) komunistka (dnes manažer hokejového klubu) Petr Hojer na jednání České národní rady dne 11. dubna 1988 prohlásil o textilním a i jiných odvětvích lehkého průmyslu následující: „Zhodnocení produkce na vnitřním a zahraničním trhu mělo v průběhu 7. pětiletky sestupný trend. Byl to především důsledek celkového poklesu cen na světových trzích u některých komodit, jako například dřevařské výrobky, buničina a další. Podílela se na tom i stagnující kvalita a nepřizpůsobení se požadavkům trhu, zejména u výrobků nábytkářského, keramického, textilního, oděvního a kožedělného průmyslu. V letech 1984 a 1985 byly vyčerpány přínosy na nových kapacitách, došlo k výraznému nárůstu cen surovin z dovozu a nepodařilo se plně eliminovat úbytek pracovních sil v lehkém průmyslu. Toto způsobilo zlom v příznivém vývoji příspěvku resortu k tvorbě národního důchodu. Pokles efektivity byl od tohoto období výrazným způsobem ovlivňován také některými investicemi, které se nepodařilo uvést do provozu v plánovaných termínech a u dalších nebylo dosaženo projektovaných parametrů. Sníženou mírou investování v 70. letech a v období 7. pětiletky se prohloubila zastaralost výrobně technické základny. Stupeň opotřebenosti strojů a zařízení dosáhl v roce 1987 více jak 62 %, přitom více jak 1/5 strojů byla zcela odepsána. Koncentrace investic na rozvoj palivoenergetické základny zpomaluje postup modernizace a rekonstrukce výrobní základny. V obou prvních letech 8. pětiletky bylo plnění výrobních úkolů dále provázáno relativně vysokými úbytky pracovních sil zejména v některých lokalitách textilního, oděvního a kožedělného průmyslu. Také dosavadní přínosy z investiční výstavby jsou nižší než z kapacit vybudovaných v sedmé pětiletce. Ve značné míře působila i zastaralost výrobně technické základny, nedostatek a kvalita některých surovin a materiálů.“ [3] Jak je patrné z velmi vysokého procenta opotřebenosti, tak de facto docházelo ke spotřebovávání kapitálu, což činilo bez mimořádných investic udržení produkce výroby a zásobování obyvatelstva v budoucnosti neudržitelným.

Tentýž zde pak uvedl, že: „Přestože v resortu v letech 1986 a 1987 byly zpracovány programy a přijata opatření, včetně sociálních, nepodařilo se v plné míře dosáhnout úkolů stanovených plánem. Realizace přijatých programů a opatření neovlivnila zásadním způsobem růst výkonnosti resortu. Zastaralost výrobně technické základny spolu se strukturou výroby jsou jednou z rozhodujících příčin trvalého poklesu zhodnocování produkce na tuzemském a zahraničním trhu a způsobují zaostávání v produktivitě práce v porovnání se světem.“ [4]. Jinými slovy: naše investice se minuly účinkem a

zaostáváme za západním světem, je totiž dost pravděpodobné, že zde nebyl myšlen rozvojový svět. Zarážející je také informace o pracovních podmínkách, které v době komunismu měly panovat v některých oborech lehkého průmyslu, dotyčný ministr je popsal následujícími slovy: „Na celkovém meziročním úbytku pracovníků resortu o 4 600 osob se odvětví textilního, oděvního a kožedělného průmyslu podílela ze 3/4. Na tento vývoj působil především charakter a podmínky práce, tzn. vysoká intenzita a monotónnost práce při pásové a proudové výrobě, vícestrojová obsluha, pracovní prostředí, zastaralý strojní park apod. Přitom srovnání výdělkové úrovně pracovníků uvedených odvětví s organizacemi ostatních zpracovatelských odvětví národního hospodářství vyznívá pro textilní, oděvní a kožedělný průmysl jednoznačně nepříznivě.“ [5]

Lidovecký poslanec Václav Anděl měl 30. března 1987 na 9. schůzi České národní rady následující nelichotivé prohlášení na téma strojního vybavení textilního průmyslu: „Zarážející je skutečnost, že tuzemské nové textilní stroje zabezpečují často i menší produktivitu práce než vyměňované staré stroje z dovozu. Např. k zabezpečení požadovaného objemu výroby v Textilaně na starých soukacích strojích Autoconer z roku 1970 je potřeba jenom 53 pracovníků, ale na nových strojích Autosuk z koncernového podniku Elitex již 94 pracovníků.“ I když, jak je ze zkoumaného materiálu patrné (případ bezvřetenového dopřádacího stroje na hrubé příze), tak to neplatilo vždy. Tentýž poslanec pak uvedl i následující: „Na druhé straně jsme se však setkali s problémem stále prodlužovaného řešení úkolu „Ověření spolehlivosti a tkacích možností strojů Kontis“. Tento státní významný úkol řešený generálním ředitelstvím Bavlnářský průmysl v závodě Perla Ústí nad Orlicí byl zahájen již v roce 1977, ale ještě po deseti letech není ukončen. Důvodem je to, že poslední z 18 strojů Kontis byly dodány Zbrojovkou Vsetín teprve v listopadu minulého roku. Za tak dlouhou dobu ovšem i špičkový textilní stroj již zastaral a výrobce navíc pro vysokou cenu již dnes další výrobu strojů Kontis odmítá.“ [6] Z toho plyne, že pro zajištění výroby se dodávaly i stroje, které byly horší než starší stroje z dovozu. Také je z této citace patrné, že nedostatečné úspory neumožňovaly vyrábět dostatečné množství nových strojů, a že tyto stroje, když už byly vyrobeny, nebývaly ani dodávány v čas.

Komunistický poslanec Miroslav Mrázek pak uvedl na 6. schůzi České národní rady dne 30. června 1987 následující: „Projednávání vývoje situace v tomto resortu bylo často na programu jednání výborů ČNR i jejího předsednictva. V této souvislosti se vždy poukazovalo na zastaralost materiálně technické základny výroby. Je však třeba říci, že to je obecný problém celého průmyslu řízeného vládou ČSR. Jak čísla státního závěrečného účtu ukazují, nepodařilo se dosud zastavit růst opotřebených základních prostředků, jehož stupeň je právě v resortu ministerstva průmyslu ČSR nejvyšší. Existuje zde vysoký podíl plně odepsaných základních prostředků, zejména strojních, roste průměrné stáří strojů a prodlužuje se doba jejich obratu, což je nejhorší u lehkého průmyslu.“ [7]

Řečník poukázal na zastaralost celého českého průmyslu. Z toho je zřejmé, že docházelo ke spotřebování kapitálových statků bez jejich obnovy, a to při situaci, kdy byl rozpočet ČSR mimořádně napnutý, jak dokládá tehdejší ekonom a ministr financí ČSR komunistka Jiří Nikodým při stejné příležitosti: „Přetrvávající převaha extenzivních tendencí vývoje ekonomiky, podcenění a nerespektování nové kvality rozvoje národního hospodářství se ve velmi konkrétní podobě odrazilo ve státním finančním hospodaření, a to zejména při zajišťování vlastních příjmů státního rozpočtu. V souhrnu za celý rok jejich tvorba představovala skoro 71 miliard korun, byla však nižší o 3,3 miliardy korun, než uvažoval státní rozpočet. Výdaje činily 152,7 miliardy korun a byly překročeny o 2,2 miliardy korun. Hlavní příčinou byl růst dotací na finančně-ekonomické nástroje v zahraničním obchodě, kde dlouhodobá tendence zvyšování nároků na státní rozpočet je projevem nízké efektivity našeho vývozu. Přes nenaplnění plánované tvorby vlastních zdrojů a překročení výdajů přicházíme - a to je třeba zdůraznit - v návrhu státního závěrečného účtu za rok 1986 s vyrovnaným hospodařením. Rozpočtová rovnováha byla zajištěna až v rámci celé rozpočtové soustavy Československé socialistické republiky, třebaže po celý rok jsme usilovali zpřísněním podmínek rozpočtového hospodaření a následně provedeným náročným finančním zúčtováním nevyrovnanost příjmů a výdajů zmírnit. Dotace ze státního rozpočtu československé federace byla poskytnuta ve výši

81,8 miliard korun a pokryla naše výdaje z více než 53,6 %. Podotýkám, že při sestavování ročního rozpočtu jsme předpokládali tento podíl ve výši 50,7 % a s objemem dotace o 5,5 miliardy korun nižším. Jestliže v předcházející pětiletce se dařilo každoročně překračovat tvorbu vlastních příjmů státního rozpočtu a nadplánované zdroje vkládat v souladu s potřebami ekonomiky ČSR do urychlení jejího dalšího rozvoje, je výsledek minulého roku neuspokojivý a varovný.“ [8] Hospodařilo se tedy alespoň na nejvyšší úrovni tehdy s vyrovnaným rozpočtem, nicméně dle ministra financí byla efektivita vývozu nízká.

Závěr

Jak je patrné, tak textilní průmysl a lehký průmysl vstupoval do porevoluční doby se zastaralým, opotřebovaným a zaostalým vybavením, úbytkem nejlepších pracovníků a silně omezenou množností konkurence. To si dobře uvědomovali i samotní vysoce postavení komunisté. Byla nutná rozsáhlá modernizace a náhrada těžce opotřebovaného vybavení, na kterou se však stěžít mohlo v té době výrazněji dostávat prostředků, protože komunistické socialistické hospodářství na ni nenechalo žádné volné prostředky, alespoň ne v rozpočtu ČSR.

4. Komunisté o nedostatcích, pracovní morálce, nečistotě a zastaralosti průmyslu

Selhání jediného muže

Obecně se za problém socialistického hospodářství, které se řídí heslem „každý dle svých schopností a každému dle jeho potřeb“, považuje tzv. selhání jediného muže. V socialistickém společenském řádu si prý bude jednotlivec myslet, že na jeho pracovním výkonu tolik nezáleží, jelikož mu přece případně alikvotní část celkového výnosu práce všech, přičemž ovšem výše celkového výnosu nemůže být znatelně zkrácena výpadkem, pocházejícím z nedbalosti jediného muže. To dobře ilustruje komunistický poslanec Zdeněk Horčík na 16. schůzi České národní rady dne 31. října 1989. Ten nám však nejprve řekne, zda byl bytů v Praze dostatek: „Proč říkáme, že je to málo bytů? Především proto, že stále v Praze se nejdéle čeká na byt z celé ČSSR. Stále v Praze máme málo bytů nebo nemáme žádné byty na to, aby obvodní národní výbory mohly sestavovat své pořadníky a přidělovat byty podle příslušného zákona mladým manželstvím, dělnickým rodinám apod. Chtěl bych reagovat na to, že v současné době se nevidí nijak dobře komplexní bytová výstavba v tomto roce a v celé této pětiletce. Oba resorty výstavby a stavebnictví, jak ČSR, tak SSR, se potýkají s vážnými problémy plnění plánu komplexní bytové výstavby, a v podstatě, i když je celá pětiletka a úkoly 8. pětiletky ohroženy proti původně očekávanému manku - mám na mysli 3,5 tisíce bytů, které schválila česká a později i federální vláda - z komunální dodavatelské formy, přesto není naděje, že budou úkoly letošní a celé 8. pětiletky pouze v manku 3,5 tisíce bytů, a očekáváme manko daleko vyšší.“ A nyní zmínka o problému selhání jediného muže na socialistických stavbách: „Popravdě musím říci, že se často hovořilo o tom, v čem to je. Je to proto, že stále i v tomto roce se byty odevzdávají až koncem roku, mají se odevzdat v listopadu. Je to proto, že technická vybavenost měla být v květnu a červnu, a nebyla dodnes předána, ale je to zejména také proto - a to jsme sdělili ministru Vávrovi, poslal jsem mu kazetu, natočili jsme zhruba před 14 dny snímky pracovních dnů na některých stavbách v pracovní době, kde kolem desáté hodiny dopoledne nebyla noha na stavbě. Zítra máme radu a máme znovu natočenou kazetu z tohoto týdne a musím říci, že to, co máme natočeno, a chceme promítnout při zasedání naší rady i zítra. Neříkám to proto, abych honil a kritizoval ministra Vávru, ale říkám to proto, že je třeba si uvědomit, že současný stav, všechno, co se děje v celé společnosti a okolí, má zřejmě dopad do pracovní morálky i těch, kteří zabezpečují komplexní bytovou výstavbu.“ [1]

Nečistota

Co si mysleli někteří tehdejší vládcí o tématu (ne)čistoty za socialismu? Stručně nás informují, že nepořádek a nečistota je běžná. Místopředseda vlády a předseda České komise pro plánování a vědeckotechnický rozvoj M. Toman uvedl následující: „V této souvislosti dovolte připomenout i další, velmi důležitou otázku v životě hlavního města, která bezprostředně souvisí s životním prostředím, a to je čistota a pořádek. Po soustavné čistotě volá nejen okolí domů, ale i jejich vnitřní prostory, mezibloková prostranství, podchody a pasáže. Stejně tak areály průmyslových závodů, stavební dvory a zařízení stavenišť je nutné podřídit kázni a disciplíně provozovatelů. Vláda vytváří tlak na příslušné resorty k zabezpečení výroby různých úklidových mechanismů, kterých má Praha nedostatek a je nutno je zatím dovážet.“ [2] Plánovači zapomněli na výrobu úklidových mechanismů. Bezpartijní poslanec ČNR František Kozák se na 16. schůzi ČNR pozastavil nad celkově špatnou čistotou města a stavem travnatých ploch, především na pražských sídlištích. Dle něho to vypadlo, jako by se o ně nikdo nestaral, anebo jenom občas. Řešení hledal částečně v dobrovolné péči, ale zároveň se domníval, že do nekonečna ani nelze přijímat omluvu, že celý rozsah sítě i zeleně vyžaduje soustavnou péči dostatečnými technickými kapacitami a pracovními silami, které údajně nejsou k dispozici [3]. Prostě i zde šlo o problém selhání jediného muže.

Nedostatky v zásobování a dopravě

Jak to bylo ke konci komunismu s nedostatky v zásobování v Praze, hlavním městě země? A co na to říkali tehdejší mocní? Poslanec komunista Jiří Cibelius na 16. schůzi ČNR dne uvedl, že: „Navíc i proto, že i v oblasti zásobování Prahy potravinami jsme i dnes mnoho dlužní. Myslím, že při přihlédnutí i k těmto připomínkám je i podmínka toho, aby se u nás v Praze cítili spokojeni nejen devizoví cizinci, ale i všichni její obyvatelé, i hosté - naši občané a její ostatní návštěvníci.“ [4] Socialistický poslanec Čestmír Adam uvedl, že Praha je na tom hůře ve většině ukazatelů občanské vybavenosti než ostatní kraje Československa, a že: „Ani pro nás v České národní radě, ani pro českou federální vládu není před občany dobré to, že se zaostávání Prahy v její vybavenosti za těch dvacet let nepodařilo ani odstranit, ani výrazně snížit. Musíme si přiznat, že se v Praze nenakupuje lépe, že se naopak více shání a více stojí ve frontách, že potíže s přechodným ubytováním tuzemců i cizinců v hotelích se zásadně nezmenšily, že ve špičkách jezdí vozidla městské hromadné dopravy opravdu přeplněna, že dostupnost placených služeb se příliš nezvýšila, ba naopak na úseku oprav a údržby bytů a obytných domů povážlivě klesla, že v Praze chybějí i velké a střední pekárny.“ [5] Tentýž poslanec se domníval, že Praze chybějí pracovní síly pro dopravu, obchod, cestovní ruch i služby. Chybějí jí pro tento účel nebytové prostory, chybějí jí nezbytně potřebné kapacity pro výstavbu, údržbu a opravy bytů, které město jako Praha potřebuje. O úrovni obchodu valné mínění také neměl: „Celkově je však nutno konstatovat, že úroveň obchodní sítě ve středu města ani na jeho okrajích neodpovídá náročným úkolům v zásobování. V porovnání s obchodní sítí ČSR nedosahuje Praha ani republikových ukazatelů. Prodejní plocha v přepočtu na jeden tisíc obyvatel činí v Praze 308 m². Například Bratislava má kapacitu maloobchodní sítě na tisíc obyvatel vyšší o 6,5 %, Budapešť o 26 % a ve vyspělých průmyslových státech jsou tyto kapacity 2,5krát i vícekrát vyšší. Důsledkem tohoto vývoje je i neúměrný vysoký obrat na jeden metr prodejní plochy. Zhoršují se nákupní podmínky a dochází k poklesu kulturnosti prodeje. To má za následek nespokojenost kupujících, zejména v období sezónních nákupů a nákupních špiček. Také počet pracovníků obchodu v přepočtu na jeden tisíc obyvatel je v Praze sice vyšší než v průměru ČSR, ale je stále nedostatečný a ve vyspělých zemích je podstatně vyšší.“ [6]

V Praze chyběly dokonce dle M. Tomana i telefony: „Před resortem dopravy a spojů stojí i důležitý úkol pokračovat intenzivně ve zlepšování telefonizace hlavního města, neboť v současné době je stále ještě téměř 50 tisíc nevyřízených žádostí o zřízení telefonu. Tato závažná situace je zejména důsledkem opoždění výstavby telefonních ústředen v nových sídlištích. Cílem je ve výhledu dosáhnout více než 90 % vybavenosti bytů telefonem.“ Jenže to znamenalo požadavek dalších úspor,

investic a rozpočtových zdrojů, které nebylo kde brát. A to ještě existovaly potíže se zásobováním vodou, neboť sice výstavba nových zdrojů a rozvodů pitné vody i budování nové kanalizační sítě postupovala v Praze plánovitě a programově, ale neúměrné ztráty ve stávající síti vodárenské soustavy přesahovaly 30 % [7]. Jiný zdroj uvádí technickou zaostalost telefonní sítě, a i když v Praze bylo již v polovině 80. let 800 tisíc účastníků, počet žadatelů stabilně převyšoval 100 tisíc a spíše stoupal. Na přidělení telefonní stanice bylo nutné, zejména ve starší zástavbě, čekat i několik let. Navíc v síti existovaly podvojně a společné linky se značně poruchovým provozem, které znamenaly, že pokud jeden účastník hovořil, blokoval hovory ostatních účastníků [8]. Dále: „Nevyhovující, namnoze zastaralé rozvody elektřiny způsobily, že na počátku 80. let byla v Praze spolehlivost zásobování elektřinou ve srovnání s ostatními evropskými hlavními městy děsivá.“ Ztráty vody v polovině 70. let v důsledku starých, vadných rozvodů byly značné a odhadovaly se až na 25 % [9].

Zastaralý a energeticky náročný průmysl

Jaký byl stav průmyslu a vědy v hlavním městě ČSSR? V hlavním městě druhého nejvyspělejšího socialistického státu světa? Dle samotných představitelů komunistické moci překvapivě nebyl příliš dobrý. Místopředseda vlády a předseda České komise pro plánování a vědeckotechnický rozvoj Miroslav Toman k tomu uvedl, že došlo především jen ke kvantitativnímu růstu klasických oborů těžkého průmyslu, což vytváří mimořádně silný a stále rostoucí tlak na zvýšený příděl surovin a materiálů, energie a příliv pracovní síly, což vedlo k růstu požadavků na investice, k růstu zatížení dopravy a zhoršení životního prostředí. Dle Kubišty: „Převážně extenzivní růst průmyslu zpětně odčerpával prostředky na jeho modernizaci a nežádoucně ji zpomaloval. Přestože Praha byla iniciátorem výzvy k urychlenému využití výsledků vědy v praxi, ve skutečnosti jen nepatrně narostl podíl moderních oborů s vysokou účastí vědy na produkci.“ Tento vývoj pražského průmyslu měl i negativní dopady na rozvoj terciární sféry a ve stále citelnějším nedostatku pracovníků v obchodě, službách, zdravotnictví a školství, na úseku údržby a modernizace bytového a domovního fondu a dokonce zpětně v průmyslových závodech samotných. Místopředsedkyně ČNR komunistka Marie Jarošová uvedla, že: „Úkoly restrukturalizace pražského průmyslu, jeho intenzifikace a modernizace výrob a vymístění některých nevhodných provozů, byly vytyčeny již v 70. letech a postupně opakovány a rozpracovávány až do dneška. A výsledek? Stálé odkládání řešení do dalších let, jen dílčí pokrok v některých podnicích.“ [10]

Odbočka do Chomutova

Na 16. schůzi ČNR ze dne 31. října 1989 popisoval komunistický poslanec Jan Kubišta situaci na severu Čech: „Na jedné straně propagovaná priorita Severočeského kraje a jeho pánevních okresů, a na druhé straně nedostatek zboží, problémy ve zdravotnictví, ve službách a v dopravě. Jen velice těžko se vysvětluje lidem, že mají aktivně pracovat v okrese, který vzhledem ke svému životnímu prostředí rozhodně nepatří mezi ty atraktivní a na druhé straně přes všechnu snahu místních orgánů již nejsme schopni nabídnout více než v ostatních oblastech republiky.“ [11] Dle tohoto poslance zde chyběl dostatek zeleniny (některé ovoce bylo zajištěno vlastní produkcí okresu) a dále: „Nedostatek řady druhů spotřebního zboží, textilního zboží a akutní nedostatek stavebního materiálu pro drobné stavebníky. Navíc, co se týče potravin a surovin pro jejich výrobu, je okres Chomutov výrazně dosunový a musí spoléhat na milost či nemilost ostatních krajů v tomto směru soběstačných. Tak se stává, že v okrese, kde je velká kupní síla, chybí těstoviny jak v objemu, tak sortimentu, trvanlivé mléko, předvařená rýže, vaječné krémy a ostatní potravinářské produkty.“ [12] V zásobování potravinářskými produkty to tedy nebyla žádná sláva ani v tomto prý protěžovaném „ocelovém a uhelném“ okrese. Chyběly zde dokonce i docela obyčejné věci.

5. Otázka sociální

Nyní přejdeme k problému sociální otázky za komunismu. K tomu nám převážně poslouží kniha „Základy sociální péče“ (O. Matoušek a kolektiv) vydaná péčí nakladatelství Portál. Detailní citace z této knihy najde čtenář v e-knize „U rudého snědeného krámu“.

Po druhé světové válce se vlivem znárodnění majetku a odsunu německého a maďarského obyvatelstva z pohraničí a včetně vlivu takového opatření, jako byla peněžní reforma, zvýšil vliv státu na přerozdělování majetku, snížila se sociální a příjmová diferenciacie, a tím se podstatně změnila třídní i sociální struktura obyvatelstva. „Počet příslušníků majetných tříd byl podstatně snížen, stejně jako se snížil počet nejchudších. Byly tak položeny základy k relativně rovnostářské společnosti, včetně sociálních opatření ji provázejících, jakým bylo všeobecné národní pojištění.“ [1] To samozřejmě muselo mít negativní vliv na motivaci lidí uspokojovat potřeby ostatních, protože na tom se již nedalo moc vydělat, a to zvláště poté, co vyvanul budovatelský duch, a nastoupily všední dny. Sociální politika a sociální péče (služby) byly plně závislé na státních úřadech a byly jimi financovány a organizovány. „Sociální péči se nevěnovala velká pozornost i proto, že se v souladu s historickým materialismem předpokládalo, že všechny sociální problémy, od chudoby a nezaměstnanosti, přes prostituci, kriminalitu a násilí až po války, jsou dočasné a zmizí, jakmile zmizí třídní rozdíly. Sociální práce, kterou dříve realizovala řada charitativních organizací, se tak stala vlastně nežádoucí disciplínou. Vážně se diskutovalo o tom, zda je vhodné používat sám pojem "sociální problém" a zda by nebylo vhodnější pouze mluvit o negativních sociálních přežitcích kapitalismu.“. Stojí za připomenutí, že jediným zaměstnavatelem a jediným zabezpečovatelem sociálních opatření byl v té době stát řízený KSČ [2].

Nevýhody centralizace jsou jasně patrné na případu zákona o všeobecném národním pojištění č. 99/1948 Sb. Ten byl vypracován podle britského modelu ještě před vítězstvím pracujícího lidu v únoru 1948. Zákon: „... poskytoval minimální sociální zabezpečení všem občanům, současně však byli všichni na této jediné formě zabezpečení zcela závislí. Bývalí vlastníci podniků, jejichž majetek byl znárodněn, neměli ani svoje úspory, ani majetek, který by mohli prodat, a jako příslušníci buržoazie, tedy třídy vykořisťovatelů od státu dostávali jen nepatrné sociální dávky ve stáří. Postupně byly totiž zrušeny sociální pojišťovny (do kterých si výdělečně činní lidé ukládali část svých příjmů) a jejich prostředky byly převedeny do Ústřední národní pojišťovny, která měla svoje úřadovny v krajích a okresech. Tím lidé přišli o důchodové připojištění, jež bylo použito pro financování obnovy a rozvoje hospodářství.“ Později bylo odděleno nemocenské pojištění od důchodového a peníze získané z původně diferencovaných fondů byly použity výhradně státem – tj. vládci. Těmito reformami byly oba druhy pojištění zestátněny a staly se jednotnými pro všechny zaměstnance. Bylo tak zavedeno jednotné univerzální pojištění (daň), a to i přesto, že lidé jsou různí a mají často různé potřeby a požadavky. Dále: „Stát tyto finanční prostředky přerozděloval podle hlediska třídního původu (tzv. bývalí kapitalisté měli nižší, příp. žádné důchody; soukromí podnikatelé, včetně rolníků, kteří odmítli vstoupit do JZD, nebyli pojištěni i přesto, že si dříve platili příspěvky do fondů nemocenského, léčebného a důchodového pojištění). Tyto nerovnosti, drasticky postihující některé sociální skupiny, byly zdůvodněny ideálem "spravedlivé nápravy třídních nerovností z let předchozích.“ [3] Takhle třeba dopadl významný ekonom Karel Engliš anebo populární herci Vlasta Burian a Čeněk Šlégl či generál a bývalý premiér Jan Syrový. Nicméně takhle dopadla i řada dalších méně známých či neznámých osob. To že existoval jeden jediný legální zaměstnavatel, zhoršovalo pozici těchto osob a usnadňovalo jejich diskriminaci [4].

V 70. a 80. letech minulého století se dle výše zmíněné knihy sociální práce pomalu a neviditelně obnovuje, a to spontánně. „Vycházejí první články o pouliční prostituci, o prostituci žen z domácností, o využívání dostupných léků jako drog, píše se o bídém postavení cikánského obyvatelstva, které bylo přesídleno do pohraničních oblastí, odkud byli vysídleni Němci, upozorňuje se na to, že tomuto

obyvatelstvu byl násilně změněn styl života jim vlastní i hierarchie jejich hodnot, a píše se o důsledcích toho, že tato skupina obyvatel si zvykla žít ze sociálních příspěvků. Píše se o alkoholismu, který je rozšířen zvláště v některých dělnických profesích, a hledají se formy prevence." Zde je nutné se zastavit, protože tato slova zní velmi povědomě i dnes. Zdá se tedy, že problém s Romy byl vytvořen především v době komunismu. Dále je patrné, že tento citát polemizuje s populárním - byť u některých případů pravdivým - tvrzením, že chudoba vede k alkoholismu a ne alkoholismus k chudobě [5].

V neposlední řadě nás nepřímo kniha informuje o tom, že pokud srovnáváme dnešní situaci s dobou komunismu, tak srovnáváme příslovečné hrušky s jablky. Srovnáváme dnešní informačně poměrně dost otevřenou společnost s informačně dosti uzavřenou společností bývalého režimu. V Rudém právu, Mladé frontě, Svobodném slovu nebo Lidové demokracii či v rozhlase nebo v televizi jste se v té době nemohli jen tak snadno setkat s tím, že někteří lidé mají hluboko do kapsy nebo jsou bez prostředků a jsou státem diskriminováni anebo, že dělnická třída hodně popíjí, že se rozmohla prostituce anebo, že sociální dávky ničí samostatnost a svépomoc atp. Jasně je to patrné ze samotné knihy, dejme jí proto opět slovo: „Upozorňování na sociální otázky radikalizovalo postoje obyvatelstva vůči politickému režimu. Představitelé tehdejšího politického režimu si uvědomovali politický dosah těchto témat, proto byly později výsledky mnoha výzkumů, jejichž zveřejnění by mohlo negativně ovlivnit představu o životě socialistického člověka, cenzurovány. Týkalo se to především drogové závislosti mládeže, alkoholismu, sebevraždnosti, výskytu psychických poruch, sociálních podmínek důchodců, životních podmínek v ústavech pro tělesně a mentálně retardované, v psychiatrických léčebnách, ve věznicích, ale i v domovech důchodců a dětských domovech. Byly označeny za nepublikovatelné, nesměly se zveřejňovat ani v tisku citovat." Přesto zde jistý (v podstatě nelegální) únik těchto informací byl, a to i do zahraničí [6].

Problémy ohledně romské otázky, nízkých starobních důchodů, dlouhé čekací doby na nedostatečně vybavené domovy důchodců, otřesné podmínky, ve kterých lidé žili na gerontopsychiatrických odděleních a v léčebnách dlouhodobě nemocných, kde chyběl zdravotnický personál, nízká porodní váha novorozenců, jejich úmrtnost, vrozené vývojové vady v průmyslových oblastech a další narůstající sociální problémy dle knihy tvořily "politikum". Jejich zveřejnění mělo velký politický význam a ovlivňovalo postoje občanů vůči KSČ, což si tehdejší politické orgány uvědomovaly, a proto v posledních letech komunismu opět zakazovaly i samu realizaci výzkumu, z nichž by negativní skutečnosti o sociální a zdravotní situaci byly zřejmé. Naopak dle dané knihy měli svoje postavení sociální pracovníci zneužívat k ovládnutí pacientů a klientů spíše jen výjimečně. Většinou se sociální pracovníci snažily opravdu lidem pomoci [7]. Zřejmě se však toto nevztahuje na gerontopsychiatrická oddělení a léčebny dlouhodobě nemocných, kde však nešlo přímo o sociální pracovníky. Je ovšem třeba uvést, že uvedená kniha nehledí na dobu komunismu jen skrze černobílé prisma, navíc některé z uvedených problémů jsou problémem i dnes.

Naopak špičky režimu byli celkem informovaní. Pro ilustraci příklad o informovanosti tehdejších špiček režimu ohledně alkoholismu: na 16. schůzi České národní rady (ČNR) dne 31. října 1989 místopředseda vlády a předseda České komise pro plánování a vědeckotechnický rozvoj komunistů (nyní podnikatel a prezident potravinářské komory) Miroslav Toman mimo jiné uvedl, že: „Znepokojuje nás skutečnost, že rozsah trestné činnosti mladých pachatelů na území hlavního města Prahy převyšuje republikový průměr a má v Praze vzrůstající trend, zejména v oblasti toxikomanie a alkoholismu. Zvyšuje se i rozsah majetkové trestné činnosti a uliční kriminality." [8]. To poněkud narušuje představu o tom, že nárůst kriminality se datuje výhradně až po roce 1989 v souvislosti se změnou politického režimu země. Pravděpodobně budou za nárůstem kriminality i jiné komplexní skutečnosti.

Co se týče zdravotnictví, tak dle profesora MUDr. Josefa Marka, třeba tehdejší socialistické zdravotnictví (mocní se léčili v lépe vybaveném zařízení tzv. Sanopz) trpělo nedostatkem financí,

přístrojů a zahraničních léků, i když si u nás medicína udržela západní ráz. Údajně před nástupem komunismu v roce 1948 bylo Československo 12. zemí na světě dle střední délky života, v roce 1989 bylo už jen na 27. místě [9]. Jak to bylo tehdy s rovností? Generální tajemník UV KSČ Milouš Jakeš bral oficiální měsíční plat ve výši 18 000 Kčs hrubého + 8 000 Kčs v nezdanitelných náhradách, u krajského tajemníka KSČ to bylo 10 000 Kčs + 3 až 5 000 Kčs. Tito lidé však disponovali prakticky celou ekonomikou. Platy některých herců a zpěváků dosahovaly pak výše vpravdě astronomické (statisíce korun). V Jakešově době bylo v Československu průměrný měsíční plat 3 170 Kčs. Stejně jako dnes, i tehdy ovšem platilo, že výše příjmu byla ovlivněna malou skupinou lidí s vysokými příjmy [10].

Na závěr jedna zajímavá citace z uvedené knihy, která se dotýká hospodářství: „O některých výrobních provozech se vědělo, že jsou zastaralé a že bude třeba tyto druhy výroby omezit, nebo zcela zastavit. Sovětský svaz už tehdy neměl čím platit a výrobky byly tak zastaralé, že směrem na Západ byly neprodejné. Současně se zvyšovalo ekologické vědomí, a tak se dokonce plánovalo zastavení mnoha provozů v oblasti hutnictví, ale i zastavení těžby uranu a řady povrchových dolů, jak kvůli jejich negativnímu vlivu na životní prostředí (severní Čechy a severní Morava), tak kvůli nepoužitelnosti těchto surovin.“ A: „I proto koncem osmdesátých let politické vedení schválilo záměr hledat formou výzkumu řešení sociálních otázek, které se objeví, až bude zastaven provoz některých velkých podniků. Zvláště alarmující byl nedostatek sociálních pracovníků schopných koncepčně řešit problematiku celých závodů, které se měly "transformovat" na jiný výrobní program.“ [11]

6. Máme republiku rudou, kradu, kradeš, kradou

Hospodářská kriminalita za komunismu

Velkým problémem minulého režimu byla hospodářská kriminalita. Nyní si tento problém přiblížíme. Nebudeme se však v této části zabývat tunely, jako bylo pojištění (viz předchozí kapitola) anebo měnová reforma z roku 1953. Ani nebudeme věnovat pozornost takovému esu, jako byl R. Barák, a podobným. Opět nás zde budou informovat o daném tématu tehdejší mocní.

Začneme vystoupením poslance Josefa Mečla na 16. schůzi ČNR ze dne 1. listopadu 1989 (tato schůze měla 2 jednací dny): „Výbory České národní rady poukázaly na to v souladu se zprávou Nejvyššího soudu, že značným problémem je hospodářská kriminalita. Ochrana socialistického majetku zdaleka není ve všech organizacích prvořadou záležitostí. Přetrvávají nedostatky v evidenci a organizaci, nedostatky, které páchaní trestné činnosti umožňují. Nízká úroveň ochrany socialistického majetku v organizacích se pak logicky promítá v dalším snížení jejich podílu na odhalování a oznamování hospodářských trestných činů. Důležitou úlohu by v tomto směru měla v socialistických organizacích sehrát i účinná právní služba. Máme však poznatky, že řada orgánů a organizací při snižování aparátu a při přechodu na samofinancování omezovaly či rušily právní útvary. Je třeba podle našeho názoru upozornit, že socialistické podnikání v podmínkách hospodářské reformy [zavedení větší formální samostatnosti podniků, metoda chozrasčotu apod., pozn. autora], bude vyžadovat kvalifikovanější znalosti práva hospodářskými pracovníky, než tomu bylo při převážně administrativních metodách řízení národního hospodářství. Větší ekonomická samostatnost podniků, vytváření rovnoprávných vztahů mezi hospodářsko podnikovou sférou a správními orgány nutně vede k růstu úlohy práva při regulaci hospodářských vztahů. O tom svědčí i zásadní novelizace hospodářského zákoníku, zákona o státní arbitráži i zákona o státním podniku a řada dalších právních předpisů. Projevuje se také nedostatečná úroveň právního vědomí některých vedoucích pracovníků, formální přístup k plnění často i vlastních opatření, preference skupinových zájmů, i osobní podíl vedoucích pracovníků na vzniku nedostatků nebo přímo na trestné činnosti. Hluboké kořeny příčin nešetřného a často kořistného zacházení s majetkem v socialistickém vlastnictví spočívají i v administrativních konstrukcích správy národního majetku, které odcizovaly kolektivy pracujících, výrobců, uživatelů, od skutečného hospodaření s tímto majetkem. Státní vlastnictví koncipované jako majetek všech se v

praktickém životě stávalo ve vědomí některých pracovníků majetkem ničím. Rozvinutí koncepce celospolečenského vlastnictví založené v zákonu o státním podniku by mělo podle našeho názoru přinést zásadní změnu v přístupech pracujících k ochraně socialistického vlastnictví. Bude třeba zhodnotit, jestli platná úprava dostatečně ve vědomí pracujících překonává odcizení od společného vlastnictví. Poukazuje se v této souvislosti na potřebu nově koncipovat úpravu vlastnictví i v připravované ústavě.“ [1] To je docela radikální názor na tehdejší dobu, protože kritizuje přímo veřejné vlastnictví výrobních faktorů – tj. základní kámen socialismu.

Komunistický poslanec Jiří Dona, který se zabýval ve svém vystoupení na stejné schůzi ochranou majetku v socialistickém vlastnictví v resortech průmyslu a stavebnictví a postihem nekvalitní výroby, upozornil na to, že hospodářská kriminalita je tvořena téměř ze 3/4 rozkrádáním majetku v socialistickém vlastnictví. A tato byla na vzestupu i přes provedená přísná opatření: „Naše poznatky svědčí o tom, že se zatím stále nedaří v ekonomické sféře ani hospodářským, ani společenským organizacím a ani státním orgánům zajistit ve všech případech účinnou ochranu tohoto majetku. Chci upozornit především na to, že v počtu trestných činů popř. přečinů rozkrádání nedošlo v posledních deseti letech k poklesu, nýbrž naopak. Tento nepříznivý stav jsme nuceni zaznamenávat přesto, že v minulých letech byla provedena řada preventivních opatření, společnost je politicky mobilizována k úsilí o ochranu socialistického majetku, je zde Dopis předsednictva ÚV KSČ o boji proti porušování socialistické zákonnosti, pořádku a disciplíny atd. Také soudy trestají pachatele rozkrádání podstatně přísněji, než pachatele ostatních srovnatelných trestných činů.“ Všiml si, že většinou šlo o vlastní pracovníky poškozených organizací a poprvé trestané pachatele, což dle něho svědčilo o tom, že problém nebyl ani tak v efektivnosti ukládání a výkonu trestu, ale spíše v podmínkách, které umožňují rozkrádání stále novým a novým pachatelům. Domníval se, že to však vyřeší lepší činnost vnitropodnikových orgánů a lepší organizace práce [2]. Zajímavá je ta skutečnost, že ani přísné tresty nevedly k omezení této kriminality.

Dále tento poslanec prohlásil: „Ukazuje se, že pachatelé jednak využívají nedostatků v systému práce, např. v dodavatelsko-odběratelských vztazích, v evidenci a kontrole zboží a materiálu, jednak ale sami záměrně vytvářejí různými machinacemi a podvody a fingováním dokladů takový stav, který ztěžuje řádnou kontrolu, i kdyby k ní došlo včas. Ovšem i s takovými okolnostmi však musí hospodářská sféra počítat a vytvořením efektivních organizačních a kontrolních opatření už předem znemožňovat vznik podmínek pro páchaní hospodářské kriminality. Nejobtížněji odhalitelné jsou případy, kdy se spolčí několik pachatelů a to z různých oblastí národního hospodářství, kde jeden úsek má kontrolovat druhý, ke společné trestné činnosti. Tam pouze soustavnou a důslednou vnitropodnikovou kontrolou, porovnáním různých údajů o stavu zásob, pohybu zboží a materiálů apod., lze odhalit fingovaně prováděné a falešnými doklady zakrývané rozkrádání.“ [3] Jenže to znamená, že někdo má kontrolovat odborníky a lidi, kteří se v dané situaci vlivem dlouhodobé práce na daných pozicích ve všem velmi dobře vyznají. Důkladnější kontrola také stojí další a další prostředky, je nákladná. Na trhu platí, že pokud se moc krade (a to se klidně může stát), tak jde podnik do konkurzu, což má negativní dopad na materiální pozici zlodějí a i na majitele (ten má navíc jednoduché vodítko v podobě zisku a ztráty, dle kterého se řídí a i najímá a propouští výrobní faktory ze svých služeb). V systému hospodaření minulého režimu by ještě dostal podnik dotaci. V uvedené citaci se konstatuje existence organizovaného zločinu.

Nedostatky v zásobování jako zdroj kriminality

V době komunismu bylo zásobování obchodů a spotřebitelů zbožím a stavebním materiálem často nevalné úrovně, a proto se lidé snažili tyto nedostatky nějak kompenzovat. Jednou z metod bylo zmíněné rozkrádání. To dokládá velice pěkně na stejné schůzi lidovecký poslanec Květoslav Pazderník: „Konečně za čtvrté bych chtěl se zmínit o neutěšeném stavu na úseku nabídky služeb a spotřebního zboží, které se staly jednou z příčin existence tzv. stínové ekonomiky se všemi průvodními jevy,

jakými jsou porušování hospodářské kázně, úplatkářství, neoprávněného obohacování, majetkový prospěch z nepoctivých zdrojů, spekulace a další." [4]

Pro dobu 1969 až 1989 uvádí jiný pramen, že se rozšiřovala sféra šedé ekonomiky, jak o tom svědčilo tzv. melouchařství (spojené často s nevyužíváním pracovní doby na základním pracovišti a s odcizováním věcných hodnot ze státních a družstevních podniků), šizení spotřebitelů, podplácení, valutové machinace a jiné spekulace. Samotný Milouš Jakeš na konci 80. let popsal situaci slovy: „Nedostatková ekonomika, omezený přístup k devizovým prostředkům, různému zboží a službám umožňoval parazitovat na tom, bezpracně se obohacovat či získávat výhody.“ Nepodařilo se dle něj prosadit požadavek na uzákonění povinnosti prokázat legálnost nabytého majetku, který mířil proti různým šmelinářům, vekslákům, korupčníkům. Dle něj proto k postihům prakticky nedocházelo, neboť kde nebyl žalobce, nebyl ani soudce [5]. Odhlédneme-li od sporných výsledků takového opatření, tak je jasné, že pokud by bylo náhodou úspěšné, tak by nedostatky byly ještě palčivější.

Rozkrádání socialistického vlastnictví v zemědělství

Na 16. schůzi ČNR dne 1. listopadu 1989 vystoupila bezpartijní poslankyně Alena Dondová s referátem o stavu rozkrádání majetku v zemědělství a lesnictví a podobných oborech. Dle ní trestná činnost v zemědělství a potravinářském průmyslu, stejně jako v lesním a vodním hospodářství a dřevozpracujícím průmyslu v meziodvětvovém srovnání patřila k lepšímu průměru. Avšak dle této: „Toto hodnocení vychází totiž z množství zjištěných trestných činů a následných soudních řízení, které však zdaleka nevystihují celý objem trestné činnosti a některé další problémy. Musíme si uvědomit, že zemědělské produkty i výrobky potravinářského průmyslu a někdy i lesní stromy jsou lákavé pro zcizování. Lze jich totiž využít k zlepšení výživy i jinak si "vylepšit" svoji životní úroveň a přitom uspořit náklady na pořízování potravin. To platí jednak pro některé pracovníky těchto odvětví, avšak lákavost toho, co se urodí na polích, platí v plném rozsahu a snad ještě více i pro ty, kteří v těchto odvětvích nepracují. Svědčí o tom auta stojící u polí se zeleninou a ovocem. Proto bych řekla, že "polní pych" na našich družstevních a státních polích se stal trvalým jevem a kolísá jen podle roku a podle oblastí.“ Kradly se meruňky, broskve, okurky, cibule, česnek a nově i kukuřice. Někteří poslanci na výboru konstatovali, že kdyby se způsobené škody zmapovaly, tak že by byly nemalé. Také tato dáma si myslela, že vliv mají i nedostatky v zásobování: „Nejde o to, že si někdo utrhne jablko, hrušku či hrstku třešní. To by se snad dalo přehlédnout. Ale není jedním z důvodů také to, že toto zboží nenabídneme jinak? Například formou prodeje?“ Tomu nasvědčuje i její další prohlášení: „Zmínila bych se však ještě o jedné věci. V současné době jsou zvyšovány ceny - o tak zvané příplatky u nafty, u náhradních dílů i u dalších materiálů i služeb - údajně za urychlení dodávek. Je to podle mého názoru i názoru výboru získávání výhod, vyplývajících z monopolních postavení a z neseriózního jednání. Myslím, že se zde nahrazuje zlepšování organizátorské práce, uplatňování vědeckotechnických poznatků, zlepšování technologií i upevňování pracovní kázně využíváním předpisů k přerozdělování ekonomických výsledků. A proti tomu je nutné bojovat uvnitř odvětví i při uplatňování meziodvětvových dodavatelsko-odběratelských vztahů.“ [6]

Komunistický poslanec JUDr. František Kubát hovoří

K problému kriminality se vyjadřoval na 16. schůzi ČNR (tentokrát dne 31. října 1989) komunistický poslanec JUDr. František Kubát: „Závažným problémem zůstává trestná činnost proti majetku v socialistickém vlastnictví, u které v posledních 10 letech došlo zhruba k padesátiprocentnímu nárůstu.“ [7] „Mezi nejzávažnější negativní jevy patří nepochybně nejen vysoký podíl majetkové trestné činnosti, ale i celá řada dalších společensky nežádoucích aktivit, které vedou k neoprávněnému obohacování, k bezpracným příjmům a které zůstávají ve své podstatě nepostiženy. Přesto, že orgány činné v trestním řízení v Praze, zejména od poslední městské stranické konference, věnovaly těmto problémům maximální pozornost, přesto, že zejména spekulace s valutami a tuzexovými poukázkami na veřejných prostranstvích byla výrazně potlačena, problém se otevřeně

řečeno - vyřešit nepodařilo. A přece právě nákladný způsob života některých občanů, jeho nepoměr k legálním příjmům nejenže výrazně negativně ovlivňuje právní vědomí, svádí k napodobování, ale co je nejhorší - narušuje přesvědčení o sociální spravedlnosti. Nejde mi snad o obhajobu některých rovnostářských tendencí, ale o řešení situace, která je v rozporu se samou podstatou socialismu. Víme, především z poslancecké činnosti, že občany nejvíce znepokojuje, že některé jevy a negativní tendence přetrvávají, zůstávají dlouhou dobu neřešeny a nevyvozují se z nich ani potřebné závěry. Dovolte mi proto vyjádřit názor, podpořený praktickými zkušenostmi, že platná právní úprava při prokazování zdrojů neoprávněně získaného majetku s možností jeho odčerpání nedává příliš mnoho prostoru. Nelze vystačit s tím, že tyto problémy budou řešit tak jako dosud především orgány činné v trestním řízení, že donekonečna budou prohlubovat a koordinovat své úsilí, zvláště když tato činnost dlouhodobě nepřináší tolik potřebný efekt.“ Poslanec navrhl nakonec povinnost občana prokazovat původ přezkoumávaného majetku [8].

Bezohlední řidiči a jeden příklad hospodářské kriminality ze Slovenska

Na závěr této kapitoly dáme prostor komunistickému poslanci Ladislavovi Liškovi, který si posteskl nad chováním socialistických řidičů: „Bezohlednost našich řidičů vůči sobě, ostatním uživatelům komunikací i vůči chodcům a opačně je až zarážející a patrně i v této oblasti jsme na jednom z předních míst v Evropě. A to již raději ani nemluvíme o lidech, kteří zraní jiného účastníka dopravy a tohoto ponechají svému osudu. Nevím, zda příčinou tohoto jednání je strach z následků, nebo nízká citová a morální výchova našich občanů. Svůj neblahý vliv na počtu dopravních nehod má však i požívání alkoholických nápojů. Jestliže si říkáme, že rozvoj motorizace, který není ani u nás zanedbatelný a stále roste, je určitým ukazatelem průmyslové vyspělosti a výše životní úrovně, pak bychom i těmto otázkám měli věnovat hlubší pozornost.“ [9]

A konečně se podíváme i k sousedům: předseda Strany slobody JUDr. Kamil Brodziansky na 18. schůzi SNR dne 24. října 1985 pak uvedl o Slovensku: „V roku 1984 sa v SSR zistilo 10 206 trestných činov, ktorými sa ich páchatelia obohatili na úkor socialistickej ekonomiky. Nejde len o straty materiálne, ktoré síce tiež nie sú zanedbateľné, ale súčasne i o vážne politické a morálne dôsledky.“ [10]

7. Nedostatky v zásobování pohledem komunistů

V této kapitole se podíváme na nedostatky v zásobování pohledem schůzí České národní rady (ČNR). Ve stenoprotokolech těchto schůzí jde o velmi rozsáhlé téma. Vybereme tedy jen některá vystoupení. Budeme se pohybovat na rozdíl od 4. části v letech 1986 až 1987.

Na 2. schůzi ČNR dne 3. července 1986 vyučený soustružník kovů, komunist a dlouholetý předseda vlády České socialistické republiky (ČSR) Josef Korčák uvedl, že: „Náš trh je zásoben potravinářskými výrobky v dostatečném množství. Tato skutečnost je širokou veřejností oceňována. Právem se však vyskytují připomínky k její kvalitě a k tempu inovací. Nelze se smířovat ani s nedostatečnou úrovní obalové techniky, která snižuje trvanlivost potravin a je v rozporu s estetickými a hygienickými požadavky. Prosazujeme i přísnější uplatňování zdravotnických norem a zásad racionální výživy. Pestrá nabídka žádaného zboží na trhu působí zpětně i na růst produktivity práce, pracovní morálku a snahu po zvyšování kvalifikace. Proto musí vnitřní obchod aktivněji přispívat k dobrému zásobování ve městech i na venkově. Ne všechno je v možnostech samotných obchodních organizací.“ [1]

Na stejné schůzi se rozhovořil o nedostatcích i lidovec, polistopadový senátor a tehdy místopředseda ČNR Josef Kaňa. Ten nejprve zmínil nedostatky v zásobování i u zboží, kterého je dostatek a které přesto chybí v nabídce, což vyvolávalo oprávněné stížnosti občanů. Pak pokračoval poměrně závažnými informacemi: „Dalším z důležitých úkolů vnitřního obchodu je, aby zajistil širokou nabídku zboží v širokém cenovém vějíři a tak umožnil nákup všem sociálním skupinám našeho obyvatelstva. Mám zde na mysli zejména zájem, ale i touhu naší mládeže o vkusné textilní a obuvnické výrobky v

přijatelné cenové skupině. Je však skutečností, že sám vnitřní obchod, bez účinné a výrazné pomoci výrobců spotřebního zboží není schopen tento požadavek zabezpečit. Dovolte mi, abych zde reagoval i na stížnosti našich občanů na omezenou nabídku textilních a obuvnických výrobků, kterou náš vnitřní trh nabízí, i na jejich nižší kvalitu a módnost. Nejsem sice odborníkem ani specialistou v těchto oblastech, ale stačí, aby kdokoliv z našich občanů navštívil výstavu obuvi, která byla instalována v Ústředním kulturním domě železničářů, aby se přesvědčil o schopnostech, zručnosti i modelovém zpracování vystavované obuvi, kterou vyrábí státní i družstevní podniky, a která v šíři své nabídky, za předpokladu různé cenové úrovně, je schopna uspokojit přání širokého kruhu zájemců. Je jen třeba, abychom od výstavy, a to nejen u tohoto druhu zboží, ale obecně, přistoupili k urychlené realizaci, a tím i obohacení našeho vnitřního trhu, neboť zabezpečení předstihu prodeje průmyslového zboží před potravinářským je trvale aktuální záležitostí, které je třeba věnovat soustavnou pozornost jak ze strany vnitřního obchodu, tak i výrobců. Zde je náš vnitřní trh dosud dlužen širokému zájmu spotřebitelů v nabídce žádaného a dosud nedostatkového elektronického zboží, i průmyslových výrobků a jejich doplňků pro různé zájmové skupiny našich občanů. Je skutečností, že právě tento sortiment sehrává významnou úlohu nejen v zabezpečení předstihu prodeje průmyslového zboží, ale bude i výrazně ovlivňovat plánované úkoly i v maloobchodním obratu.“ [2] Známy vtíp o výstavce masa, která měla být putovní, zdá se, má v sobě zrno pravdy, alespoň, co se týká obuvi. Z citace je zároveň patrné, že neexistovala rovnost příjmů, i když nivelizace příjmů byla asi vyšší než dnes.

Samotný ministr obchodu, komunista a ekonom Josef Ráb sice na 3. schůzi ČNR ze dne 20. října 1986 uvedl, že sjezd ocenil dosavadní výsledky v uspokojování požadavků našich občanů a rostoucí úroveň hmotné spotřeby, ale na druhé straně sjezd kriticky poukázal na přetrvávající nedostatky ve strukturální vyrovnanosti, kvalitě a komplexnosti nabídky a pružnosti reagování na vývoj spotřebitelské poptávky. Kriticky hodnotil nedůslednost při zajišťování dodávek z výroby a úroveň dodavatelsko-odběratelských vztahů, neuspokojivou úroveň nákupních podmínek obyvatelstva a nedostatky v ochraně zájmů spotřebitelů na vnitřním trhu. Dále ministr uvedl, že: „Také prověrka práce ministerstva, kterou v poslední době provedla ÚKRK KSČ, poukazuje mj. na neuspokojivý stav na úseku ochrany spotřebitelů na vnitřním trhu, na nízkou účinnost kontroly na tomto úseku.“ [3] Čtenář čte dobře, veřejný sektor ani u své vlastní výroby nedokázal zajistit ochranu spotřebitelů.

Někdo by si mohl myslet, že uvedené nedostatky v zásobování obyvatelstva nebyly tak významné z pohledu vlády, protože ta sledovala svoje vlastní záměry. To je také dost pravděpodobné, ale na druhou stranu zároveň zde byla i zřejmá snaha po dobrém zásobování obyvatel, protože se strana a vláda chtěla udržet u moci. Komunistický poslanec Antonín Očenášek jasně na 3. schůzi ČNR uvedl, že: „Při uspokojování hmotných potřeb obyvatelstva mají společné úkoly i odpovědnost obchod a výroba. Obchod za úroveň nabídky dostatečného množství zboží v požadovaném sortimentu, za úroveň prodeje a služeb, poctivost a kulturnost prodeje zboží. Výroba má prvotní odpovědnost za jakost, technické parametry, módnost a užitnou hodnotu spotřebního zboží. Rovněž se nemůže zbavit odpovědnosti za dodávky zboží co do množství a skladby sortimentu podle požadavku odběratelů a výzkumu spotřebitelské poptávky. Ne vždy jsou však tyto úkoly výrobními a obchodními organizacemi plněny. S touto skutečností se setkáváme my, spotřebitelé, zjišťují ji kontrolní orgány, ale zejména na ni poukázalo jednání XVII. sjezdu Komunistické strany Československa. V politické zprávě bylo kriticky poukázáno na nedostatky při uspokojování potřeb našich občanů a při ochraně jejich zájmů. A to jak z hlediska kvality výrobků, tak i úrovně a poctivosti při poskytování služeb občanům.“ [4] Jak je patrné, nešlo jen o jeho názor, ale totéž bylo projednáváno i na 17. sjezdu Komunistické strany Československa [5].

Komunistka Gertruda Hambalčíková hovoří

Komunistická poslankyně Gertruda Hambalčíková se zabývala ve své řeči tzv. průmyslovým zbožím, kde byl problém zdá se dost velký: „Méně dobrý stav v uspokojování spotřebitelské poptávky je na trhu průmyslového zboží. Plánované tempo předstihu prodeje průmyslového zboží před

potravinářským bylo sice dosaženo a překročeno, ale poptávka zůstala neuspokojena... Zejména na úseku dětského textilu a obuvi i textilu pro mladou generaci se disproporce mezi plánovanými potřebami a reálnými dodávkami ještě více prohlubují. Není jistě nutné, abych zde uváděla jednotlivé druhy zboží, které ještě nekupujeme, ale sháníme, což známe z vlastních zkušeností i z připomínek z volebních obvodů. Naši občané však právem chtějí i výrobky nové, inovované. Jaký byl stav v dodávkách nových výrobků v roce 1986, nejlépe dokumentuje několik čísel, která zde uvedu. Na celkový požadavek ve výši 14,4 miliardy korun byl výrobou potvrzen objem v hodnotě 8,6 miliardy korun a skutečně bylo dodáno nových výrobků jen za 6,8 miliardy korun. To znamená, že smluvně potvrzený objem byl vykryt pouze na 79 %. Nejnížší plnění se přitom projevilo u resortů strojírenství a elektrotechniky. Resort federálního ministerstva všeobecného strojírenství splnil potvrzené dodávky pouze na 39 % a resort federálního ministerstva elektrotechnického průmyslu pouze na 60 %. V porovnání s požadavky obchodu je plnění ještě horší. Vztah mezi skutečnými dodávkami a požadavky obchodu byl splněn na 47 % [6]. Myslím, že tuto skutečnost minulého roku není třeba dále komentovat.“ My si jeden komentář neodpustíme, to, že se splnilo něco na 79 %, neznamenal, že vše z těch 79 % procent bylo funkční. A ani to neznamenal, že to bylo obyvatelem žádáno.

Kvalita

Dnes řada lidí prohlašuje, že komunistické výrobky byly sice nedostatkové a někdy i zastaralé, ale byly přý kvalitní. To bylo samozřejmě někdy možné, ale někdy platil i opak. Ze stenoprotokolů ČNR se totiž nezdá, že by tehdejší výroba a služby byly příliš kvalitní. Komunistický poslanec Jan Koláčný uvedl na 2. schůzi ČNR dne 3. července 1986, že: „Vítáme proto opatření vlády, která mají za cíl zvýšit nejen dodávky pro vývoz, ale především dosáhnout zlepšení zhodnocovacího procesu v zahraniční směně. Týká se to zejména kožedělných, textilních, sklářských a keramických výrobků, porcelánu, nábytku i konfekce. Zde musí naši výrobci udělat taková opatření, aby jejich výrobky, vyvážené na zahraniční trhy, obstály náročnou konkurenci. K tomu bude potřeba v daleko větší míře zvýšit inovační aktivitu, jakost a sortimentní skladbu výrobků. Připomínám to proto, že inovační programy neodpovídají ještě požadavkům, rozsahu a ani tempu potřebné inovační intenzity. Podíl nových výrobků z celkové výroby zboží v minulém roce představoval malou část a z hodnocených výrobků dosáhla celá čtvrtina výrobků standardní úroveň jakosti. To vše se samozřejmě projevilo negativním způsobem na zahraničním trhu, ale ani náš spotřebitel nebyl plně uspokojen. Dokladem toho je nedostatek vkusných, módních výrobků široké spotřeby a naopak zásoby nezajímavého a neprodejného zboží.“ [7]

Na prakticky úplně stejný problém upozornil na 4. schůzi ČNR dne 10. prosince 1986 komunistický poslanec JUDr. Alois Skoupý. Poslanci při svých poslaneckých průzkumech (tehdy bylo běžné, že si poslanci dělali vlastní výzkumy) zjistili, že výrobci často měli ve své nabídce výrobky, o které by mezi spotřebiteli jistě zájem byl (to však mohl poslanec jen odhadovat), ale obchod je neodebíral. Ale: „Naopak, v obchodech jsou vidět výrobky, které nedělají žádnému výrobcovi čest a jsou samozřejmě těžko prodejné. Zvyšují objem zásob, který je v resortu obchodu vysoko nad plánovaným stavem. Domníváme se, že tento dlouhodobě oprávněně kritizovaný stav je zapotřebí společným úsilím resortů obchodu a průmyslu, za pomoci dalších orgánů, změnit. Je to jeden z předpokladů pro úspěšné fungování vnitřního trhu a tedy i prvořadý politický úkol.“ [8] Samozřejmě, mít něco v nabídce a něco vyrábět, je rozdíl. Výrobě mohly zabránit nedostatky v zásobování komplementárními statky (suroviny, meziprodukty, doprava, reklama, výrobní přípravky, nástroje, energie atd.), které jsou nutné pro výrobu a dokončení žádaných výrobků. Jde jak o nedostatky ve smyslu, že něco není, tak i o to, že to něco je, ale v nedostatečné kvalitě. Dále výrobě mohlo zabránit třeba selhání jediného muže či administrativně stanovené ceny výrobních faktorů a spotřebních statků, či direktivní přidělování těchto výrobních faktorů a spotřebních statků. Dále obchodní organizace měly své jisté (dotace) a zákazníci pro ně nebyli prioritou, nač se tedy snažit! Zvláště, když o případný zisk pak ještě přišly. Dále je tu černý trh, kam lze dodávat výhodněji apod. A konečně hypoteticky je i možné, že mít nějaký výrobek v nabídce, který se jinak nevyrábí, mohlo znamenat, že si daná výrobní jednotka

šplhla u nadřízených či přímo u vladaře. Tentýž poslanec uvedl ještě, že: „V jednáních výborů v souvislosti s posuzováním náročnosti úkolů pětiletky odezvěly i poznatky poslanců k otázkám kvality výroby a výrobků. Nízká kvalita je jednou z vážných příčin nejistot v dodavatelsko-odběratelských vztazích. Má také přímé dopady na nežádoucí zvyšování výrobní spotřeby.“ [9]

K nízké kvalitě a i nedostatkům se dále vyjádřila třeba na 3. schůzi ČNR dne 20. října 1986 i komunistická poslankyně Vlasta Šustrová, která sice konstatovala, že ohlédneme-li se za uplynulou 7. pětiletkou, můžeme jistě říci, že rozšířená nabídka zboží na trhu, rozvoj materiálně technické základny obchodu a vyšší peněžní příjmy obyvatelstva přinesly růst osobní spotřeby občanů a lepší uspokojování jejich potřeb. Avšak dle ní: „Zdaleka však není ještě všechno v pořádku. I z tribuny XVII. sjezdu Komunistické strany Československa zazněla kritika na adresu obchodu. Na plánování a zajišťování dodávek zboží, na nízké technické parametry některých průmyslových výrobků, na problémy v úrovni poskytovaných obchodních služeb, na nedostatek vybraných druhů zboží a především na případy špatné kvality dodávaného sortimentu.“ [10]

8. Náhradní díly na auta? Nemáme

Došli jsme v tomto historickém pojednání o nedostacích a jiných (nejen) hospodářských potížích minulého režimu zhruba do poloviny. Dnes se v České republice vyrábí a montuje mnohem více automobilů, než v době před rokem 1989 (i když nákladních aut se nyní u nás produkuje o dost méně). Jedna věc je však automobily vyrobit, druhá věc je již vyrobená auta udržet v provozuschopném stavu. K tomu je potřeba mít samozřejmě náhradní díly.

Situace nebyla v tomto směru dle 6. schůze ČNR ze dne 30. června 1987 hned dle několika řečníků vůbec růžová. „Všichni známe situaci, jaká je například v autoopravárenství. Tady všude je třeba vytvářet podmínky k řešení v práci příslušných resortů a přetrvávající problémy řešit rychleji a důsledněji. Impuls musí dát i vláda, když to jinak nejde. Vždyť je stále dosti příkladů nezájmu řady našich monopolních výrobců o zabezpečování náhradních dílů, což vede nejen k hospodářskému plýtvání, ale i k morálním a politickým škodám na vědomí lidí.“ [1]

Na slovo vzatým odborníkem na tuto problematiku byl zřejmě komunistický poslanec Bohumil Ladislav, který pracoval v Československých automobilových opravárnách Praha. Dle něj šlo o letitý problém nedostatku náhradních dílů v automobilovém opravárenství: „O závažnosti tohoto problému v dnešní době svědčí skutečnost, že potřeby autoopravárenství v dodávkách náhradních dílů jsou kryty v minimálním rozsahu. Je známo, že k řešení této situace byla v minulosti přijata celá řada závažných dokumentů včetně několika vládních usnesení, která však nebyla nikdy zcela splněna. Je rovněž známo, že proto je tento stav dále předmětem kritiky všech sdělovacích prostředků a postihuje celou škálu motorových vozidel, osobními automobily počínaje, přes užitková a nákladní vozidla až po prostředky hromadné dopravy. I přesto, že v současné době vzrůstá intenzita intervencí na všech úrovních, nedaří se problém zásadně řešit ani cestou státní arbitráže, ani uplatňováním sankcí, které umožňují cenové znevýhodnění. Důsledky tohoto stavu pro celou naši společnost považuji za dále zcela neúnosné, zejména proto, že vyvolávají oprávněnou nespokojenost našich pracujících a občanů. Skutečnost, že výrobci motorových vozidel nejsou v celé řadě případů z uvedených důvodů schopni zajistit opravu vozidel, dokonce ani v průběhu záruční doby, svědčí nejen o rozsahu problému, ale odpovídá i na otázku, kde je třeba hledat příčiny vzniku této situace. To vše vyvolává bezdůvodný vznik politicky negativního klimatu, vyjadřovaného veřejností, pochybnosti o schopnostech společnosti problémy voličů odpovědně řešit. Jsem proto toho názoru, že jedno z dočasných východisek je třeba hledat v okamžitém snížení objemu výroby všech československých motorových vozidel ve prospěch výroby náhradních dílů. Jedině tak lze přivodit zvrát ve vývoji situace, zlepšit stávající nedobrou situaci. Rovněž je třeba důsledně trvat na splnění závazků na dovozy ze zahraničí, které sjednávají podniky zahraničního obchodu. Zdůraznil jsem náhradní díly pro

automobily, ale podobná situace je i u náhradních dílů řady dalších průmyslových výrobků, což značně ztěžuje pozici podniků služeb při realizaci závěrů 6. zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa z roku 1982.“ [2] Stěží si lze představit, že by v systému soukromého vlastnictví výrobních faktorů nějaký podnikatel nevyužil za ta léta situace a nezaplnil by mezeru na trhu. Vydělal by na tom. Příklad s náhradními díly ukazuje na letitou a masivní diskoordinaci v produkci, která navíc ohrožovala udržení stávajícího rozsahu produkce ekonomiky.

Ani tehdy nebyla auta zřejmě ryze mužskou záležitostí, o tom svědčí projev poslankyně Gertrudy Hambalčíkové: „Prvních pět měsíců letošního roku spíše signalizuje zhoršení stavu než jeho zlepšení. Situace je stejná na úseku náhradních dílů pro užitková i osobní vozidla. Přes veškerá jednání a iniciativu ze strany ministerstva vnitra České socialistické republiky, správy pro dopravu, zůstala pro podniky ČSAO v České socialistické republice na rok 1986 z vybraných 550 položek celá řada nulových nebo s minimálním plněním. Tento stav je v přímém rozporu s usnesením vlády České socialistické republiky číslo 56 z roku 1983, dle kterého měly být již od roku 1984 oprávněné požadavky stoprocentně vykryty. Nemělo by smysl, abych zde jmenovala počty a názvy jednotlivých součástí. Faktem však zůstává, že za této situace se roční plány opraven plní jen s krajním vypětím, často i bez ohledu na skutečné potřeby národního hospodářství. Dochází k výpadkům výroby a ke kolísání jakosti oprav, a to vše se negativně projevuje i v politické náladě pracujících. Vinu nese především výroba, ani distribuce však neodpovídá současným krizovým podmínkám... Také v oblasti náhradních dílů osobních automobilů, zvláště u typů Škoda 105 - 130, se situace zhoršila natolik, že je obecně považována za havarijní. Z důvodu nedostatku širokého sortimentu dílů, včetně těch nejzákladnějších, není možné poskytovat služby velmi často ani o minimálním rozsahu. Opatření n. p. Mototechna č. 10 z letošního roku, jehož cílem je nedostatkovými díly zásobovat pouze 12 vybraných opraven národního podniku Mototechna, je diskriminační, v rozporu s Hospodářským zákoníkem, a situaci neřeší, pouze se snaží zastříť vinu výroby za vzniklý stav.... Je přece neslučitelné se socialistickými vztahy, aby občan naší republiky, a to se týká i organizací, zaplatil plnou cenu za výrobek, který nemůže v případě poruchy používat pro nedostatek náhradních dílů. Jsme toho názoru, že jejich výroba by měla být pevně zakotvena v plánech a posuzována stejně jako výroba finálních výrobků. Pokud výroba není schopna zabezpečit dostatek náhradních dílů pro své výrobky, měly by tyto být zařazeny do nižší cenové kategorie, případně omezena finální výroba.“ [3] 12 opraven na celou zemi je poněkud silná káva. Za pozornost stojí, že Hambalčíková, podobně jako B. Ladislav, navrhovala poměrně drastické opatření v podobě omezení výroby automobilů. Volné (nevyužité) výrobní faktory prostě nebyly k dispozici. Nemožnost ekonomické kalkulace za socialismu [4], a tím i nemožnost určit, jaké zboží a služby se mají přednostně produkovat, a s tím spojené plýtvání výrobními faktory, vedly ke vzniku velkých pnutí ve struktuře ekonomiky. To vše navíc bylo někde podtrženo tím, že placení za zboží a služby bylo odděleno, a poptávka tak byla uměle zvýšena.

9. Zastaralé zdravotnictví a sociální péče

Jen Bůh ví, proč dnes řada lidí považuje komunistické zdravotnictví a sociální péči za kdoví jak výtečné. Dokonce i ti, co jsou jinak vůči řadě věcí za socialismu kritičtí. Každopádně mocní si to moc nemysleli. To si nyní ukážeme.

Zdravotnictví

Na 4. schůzi ČNR dne 11. prosince 1986 socialistický poslanec Jiří Fleyberk konstatoval, že největší nárůst rozpočtových výdajů byl ve zdravotnictví. A prohlásil, že jde nyní o to, aby tomuto nárůstu nákladů odpovídala také péče o pacienty [1]. Možná tedy nákladům asi tato péče plně neodpovídala. Lidovecká poslankyně Marie Sobotová referovala o nízkých motivacích pojištěnců veřejného pojištění: „Skutečnost, že léčebně preventivní péče je poskytována bezplatně a na vysoké odborné úrovni, je pro občany této země samozřejmostí. Protikladem k uvedeným výdajům za léčiva je zjištění, opírající

se o výsledky průzkumů ministerstva zdravotnictví ČSR, že jen asi 3/4 vydaných léků je účinně užíváno. I nevyužitá léky však musely být vyrobeny, opatřeny obalem, mnohdy dovezeny, skladovány, distribuovány. Vychází tedy potřeba využití rezerv v hospodárném využití léků, zejména výchovou občanů k vyšší léčebné kázni. Lépe hospodařit by bylo možno i zhodnocením použitých obalů nebo úpravou obalů a balení léků, dlouhodobě aplikovaných.“ [2] To, že však někdo užije lék, ještě neznamena, že to bylo skutečně žádoucí využití léku, a to zvláště za situace, kdy je placení za léky odděleno od jejich spotřebovávání. Za této situace se budou léky užívat více, než je potřeba.

Zaostávání československé socialistické ekonomiky za vyspělým světem dokládá řeč bezparjitého poslance MUDr. Josefa Domase na 5. schůzi ČNR dne 30. března 1987. Toto zasotávání mělo přirozeně vliv i na zdravotnictví: „Při průzkumech jsme mohli konstatovat, že naše vývojová základna je schopna tvořit progresivní elektronické celky dobrých parametrů. Brzdou vývoje a výroby a tím i realizace v praxi je však nedostatek progresivních elektronických součástí. Inovační cyklus trvá příliš dlouho v porovnání s vyspělými státy a technologie se jeví jako nejslabší článek inovačního procesu. K otázce obchodní realizace jsme se setkali s ne vždy dobře fungujícími kooperačními vztahy i mezi státy RVHP, kde bude nutno pokročit ve vyjasnění otázek výrobní specializace v oblasti lékařské elektroniky, která by umožnila účinněji a efektivněji využívat stávající výzkumné a vývojové základny. Již více jak deset let je vyvíjen vlastní dialyzační přístroj, zatím však nebyl vyvinut přístroj požadovaných parametrů a spolehlivosti a tato skutečnost je brzdou rozvoje dialyzační sítě.“ [3]

J. Domas si také stěžoval na malou schopnost inovací domácího průmyslu ohledně zdravotnického zařízení a na nespolehlivost některých vyráběných součástí: „Při analýze zkvalitňování diagnostického procesu jsme mohli konstatovat, že rentgenová technika je vyráběna na dobré technické úrovni, některé špičkové výrobky jsou konkurence schopné i na zahraničních trzích. I zde je však nezbytný proces inovace, vývoj vysokoobrátkového zdroje a nové generace zesilovačů velkoplošného typu. Jak ve výrobních závodech, tak i poznatky poslanců z volebních obvodů však ukázaly, že rychlost zavádění inovovaných diagnostických přístrojů do praxe je pomalá především z nízkých investičních zdrojů jednotlivých zdravotnických zařízení. V současné době nebyl dosud vyvinut potřebný ultrazvukový přístroj pro klinickou potřebu. Tento diagnostický přístroj znamená kvalitativní skok v neinvazní diagnostice. Při zavádění ultrazvukové techniky jsme dosud závislí na devizově náročných dovozech, i když již pět prototypů těchto přístrojů je připraveno ke klinickému testování. Vybavení sítě zdravotnických zařízení těmito přístroji je nezbytné, neboť rozhodujícím způsobem zkvalitňují a zrychlují diagnostický proces a tím jej i zlevňují, snižují se náklady na přepravu nemocných atd. V posledních letech byl zaznamenán i pokrok ve vývoji a výrobě lékařské elektroniky. I zde však trvá devizová náročnost hlavně na dovozy elektronických součástí, neboť náš elektrotechnický průmysl nevyrábí tyto součástky s požadovanými parametry spolehlivosti. Toto v plné míře platí o našich kardiostimulátorech. Zatím není vyráběn programovatelný kardiostimulátor, který je pro klinickou potřebu dovažován. Konkrétním naplněním mezinárodní spolupráce ve vývoji je vývoj číslicového ophthalmotonometru s dobrými parametry.“ [4] Patrná je zde závislost zdravotnictví na dovozu z nesocialistických zemí. Tedy země, které měly dle socialistických teorií upadat. Uvedené přístroje se měly přece vozit přesně opačným směrem. Tato citace dokomunetuje i vzájemný obchod mezi socialistickými a nesocialistickými zeměmi.

Také některé moderní, ale vcelku banální věci se v ČSSR, ale ani v RVHP, nevyráběly: „Pozornost z pohledu vědeckotechnického rozvoje jsme věnovali i hospodářsko-technickým provozům v resortu zdravotnictví. Ověřili jsme si, že některá - hlavně pražská- zařízení tohoto druhu nutně potřebují modernizaci. Zařízení stravovacích provozů je převážně tradiční a moderní zařízení, např. konvektomaty, rychlovarné kotle, se v ČSSR ani v jiných socialistických státech prakticky nevyrábějí. Pokud se vyrábějí, tak pouze ojediněle a v malém množství. Je žádoucí více rozšířit tabletový systém distribuce jídel v nemocnicích. V oblasti prádelny je situace obdobná. Bude potřeba zastaralá zařízení s fyzicky náročnou obsluhou zmodernizovat. Dobrý příklad moderní prádelny jsme viděli ve fakultní nemocnici Motol. Víme, že je to drahá záležitost, protože kompletní prací linky dosud dovážíme

převážně z nesocialistických států.“ [5] Shodou náhod (anebo záměru?) byl hned vedle nemocnice v Motole umístěn i Státní ústav národního zdraví (dnešní nemocnice Na Homolce). Znamější byl pod názvem Sanopz. Toto zařízení bylo určeno pro vysoké komunistické funkcionáře. Vzniklo tak zdravotnické zařízení s vysokým standardem nemocniční péče, vybavené v některých oborech kvalitní léčebnou a diagnostickou technikou. Jeho součástí byl dokonce i bazén [6].

Situace však byla dle téhož poslance horší, protože docházelo i místy ke spotřebování kapitálu ve zdravotnictví: „Při poslaneckých průzkumech jsme se zabývali otázkou přístrojového vybavení zdravotnického terénu technikou vzhledem k současným požadavkům a k tomu, že v těchto zařízeních je poskytováno největší procento zdravotnických služeb. Mohli jsme konstatovat, že devizové zdroje ministerstva zdravotnictví ČSR jsou omezené a prakticky nejsou přidělovány tyto prostředky na zařízení nemocnic s poliklinikou prvního až třetího typu. V oblasti pořízování tuzemské techniky je též řada problémů. Základním rysem jsou nízké investiční limity jednotlivých ústavů národního zdraví. Ověřili jsme si, že prostředky, poskytované na přístrojové investice často nestačí k pouhé reprodukci přístrojového vybavení a tím se nedaří překonávat stávající situaci. Z ústavu národního zdraví ve svém volebním obvodu mám informaci o klesajícím trendu výše rozpočtových prostředků. Při vyčíslené hodnotě základních prostředků, která činí asi 20 mil. Kčs, by bylo potřebné investovat k pouhé reprodukci 5 - 10 %, tj. asi 1 - 2 mil. Kčs. Skutečnost je taková, že prostředky na 8. pětiletku činí přibližně 300 000 Kčs ročně.“ [7] Tj. místo 5 až 10 % šlo jen o 1,5 % potřebných investic v daném obvodu. Při stávajícím napnutém stavu rozpočtu nebylo kde další volné zdroje brát. Zdroje by se musely uspořit někde jinde, čili někde jinde by se musely přestat alespoň částečně pokrývat jiné potřeby občanů či vládců. Pokud by k tomu nedošlo, tak by rozsah zdravotní péče byl v budoucnosti neudržitelný a musel by se redukovat. Určité zanedbání reprodukce v jednom časovém období navíc znamená o to větší výlohy v následných obdobích.

Komunistický poslanec Miroslav Mrázek na 6. schůzi ČNR poukázal na špatný stav vozového parku záchranné služby v některých oblastech a i na nedostatek a zastaralost přístrojů: „V souvislosti s činností národních výborů, respektive zajišťováním jejich úkolů v oblasti zdravotnictví vyvstala v několika výborech, a někde opakovaně, kritika současného, naprosto neuspokojivého vozového parku sanitek. Jde nejen o nedostatečné počty provozu schopných vozů, ale i o nevyhovující užitné vlastnosti a technické parametry současných vozů Š 1203. Víme, že nedostatečná kvalita sanitních vozidel Š 1203 byla naposledy kritizována na březnové společné schůzi obou sněmoven Federálního shromáždění. Odpověď ministra všeobecného strojírenství Československé socialistické republiky je z pohledu na existující problém v našich volebních obvodech neuspokojující. Situace je vážná a je třeba hledat urychleně řešení. Proto se s tímto podnětem obracím na vládu České socialistické republiky a zároveň budeme žádat o pomoc v řešení partnerské výbory Federálního shromáždění. Podobná, i když asi ne tak vyhrcovaně kritická, je situace v zabezpečení diagnostických přístrojů pro zdravotnická zařízení spravovaná národními výbory. Je jich nedostatek a mnohde se pracuje s takovými, které již dávno měly být vyřazeny. Domníváme se, že v tomto směru by k řešení problému mělo aktivněji přistupovat ministerstvo zdravotnictví, a to také budeme od ministra zdravotnictví soudruha Prokopce požadovat. Víme samozřejmě, že součinnost dalších orgánů je přitom pochopitelně nezbytná.“ [8]

Sociální péče

K sociální péči se na 6. schůzi ČNR dne 30. června 1987 vyjádřila socialistická poslankyně Alena Hanzlová. Také její řeč nevyznívá moc příznivě, byť připouští i pozitivní zkušenosti: „Jako zpravodajka výboru jsem se při svých průzkumech v domovech důchodců setkala jak s dobrými příklady, tak se zápornými. Jsou případy kdy na jednom pokoji je umístěno 10-14 starých lidí. Taková zařízení je nutno dobudovat, případně zvážit jejich jiné využití. Na druhé straně jsem navštívila i krásné, moderní domovy důchodců s jedno až třílůžkovými pokoji, ale i zde se vyskytl problém. Domovy důchodců jsou vybavovány sériově vyráběným nábytkem, který ovšem potřebám špatně pohyblivých starých

lidí vůbec nevyhovuje. A tak se vynakládají značné prostředky bez dosažení potřebného efektu. Starý, špatně pohyblivý člověk, sotva ocení kvalitní provedení válečky nebo křesla, které je tak nízko nad zemí, že bez cizí pomoci z něho nedokáže vstát. Řešit tento problém nábytkem vyrobeným na zakázku by bylo velmi nevhodné. Vznáším proto podnět k ministru průmyslu České socialistické republiky, kterého žádám, aby zvážil možnost úpravy výšky, v podstatě jde o prodloužení nožiček, u nábytku určeného nebo objednaného pro vybavení domovů důchodců.“ [9] Jak je patrné, tak jste mohli za minulého režimu skončit s dalšími 9 až 13 lidmi na pokoji. Poslankyně zároveň upozornila na poměrně nízké platy personálu sociálních ústavů a velkou fluktuaci těchto pracovníků: „Důležitým faktorem pro bezporuchový provoz ústavů sociální péče je i potřebný počet pracovníků. Zatím se nepodařilo zamezit poměrně velké fluktuaci pracovníků, zejména v ústavech sociální péče. Svůj podíl na této situaci mají bezesporu i mzdové otázky. Nedostatečné objemy mzdových prostředků, vyčleněných plánem pro odvětví sociálního zabezpečení, umožňují stanovovat základní platy i jejich pohyblivé složky většinou v dolní polovině platového rozpětí. To způsobuje, že například střední, nižší a pomocní zdravotničtí pracovníci, kteří tvoří celou polovinu všech pracovníků odvětví, dosahují ve srovnání se státní zdravotní správou ve srovnatelných funkcích výdělků v průměru o 300 korun nižších. Tento stav je dlouhodobý. Poslanci na něj mnohokrát upozorňovali a myslím, že je už na čase, aby se tato disproporce vyřešila.“ [10] Poslankyně Hanzlová tedy volala obecně po dalších prostředcích ze státního rozpočtu. Připomenu, že tento rozpočet byl krajně napnutý [11].

Důchody nebyly nic moc

V dnešní době se starobní důchody považují v České republice často za nízké. Někteří je považují i za nízké z pohledu důchodů za minulého režimu. Jiní s tím moc nesouhlasí. Na 6. schůzi ČNR zaznělo v projevu již zmíněné poslankyně A. Hanzlové kromě toho, že celkové výdaje na sociální zabezpečení dosáhly v ČSR v roce 1986 43 miliard 330 milionů korun, což bylo o 1 miliardu korun více než v roce 1985, i následující tvrzení: „Uvedu několik číselných údajů. Výdaje na ústředně vyplácené důchody činily v loňském roce 38,538 miliard korun. Koncem roku 1986 bylo vypláceno 2,851 milionů důchodů, to je o 12 tisíc důchodů více než v předchozím roce. Na soustavu důchodového zabezpečení navazuje široce rozvinutý systém sociální péče, kterou plně zajišťují národní výbory. Ze svých rozpočtů vynaložily na tyto účely 4,207 miliard korun, tedy o 128 milionů korun více než v roce 1985.“ [12] V roce 1986 tedy činil průměrný měsíční vyplácený důchod 1 126 Kčs.

Od revoluce do roku 2011 došlo dle odhadů k nárůstu cenové hladiny spotřebitelských cen asi o 510 %. Jedna tehdejší Kčs je tedy zhruba asi 5,1 Kč roku 2011. V dnešních cenách (se zanedbáním inflace za roky 1987 až 1989, údaj by tedy byl ve skutečnosti o něco vyšší a se zanedbáním i jiných překážek ve shánění zboží a služeb – např. čas, korupce anebo to, že některé zboží a služby nebyly vždy dostupné, a také se zanedbáním technologického pokroku) by důchod z konce roku 1986 byl dnes asi 5 743 Kč. Průměrný měsíční starobní důchod byl k prosinci roku 2011 dle Českého statistického úřadu asi 10 552 korun. Potíž je v tom, že to je údaj jenom ke starobnímu důchodu. Uvedme proto další údaje ze statistiky ČSÚ. Koncem roku 2011 dosáhl průměrný měsíční plný invalidní důchod (3. stupně) 10 005 Kč, vdovský důchod (kombinace přímého starobního a vdovského důchodu) 11 179 Kč, vdovecký (kombinace přímého starobního a vdovského důchodu) 12 458 Kč (ten však byl zaveden až teprve několik let po revoluci) a sirotčí důchod byl ve výši 5 428 Kč. Rozdíly tu tedy jsou dost velké. Alternativně, pokud využijeme údaje ohledně průměrného měsíčního starobního důchodu z ČSÚ, tak tento důchod byl roku 1989 1 639 korun měsíčně. To odpovídá asi 8 359 Kč roku 2011. Průměrný měsíční starobní důchod tak vzrostl o asi 544 % v nominálním vyjádření a o asi 26 % v reálném vyjádření [13].

Bohužel uvedené měření vzestupu cenové hladiny nezahrnuje náklady na nájem a některé energie [14]. Uvedené údaje o 544 % a 26 % by pravděpodobně měly menší hodnotu. Bohužel však na druhou stranu byl za komunismu starší bytový fond zanedbán, protože se nevybíralo na nájemném tolik, kolik by bylo potřeba. Jinde jsem napsal a citoval, že: „ ... se nedostatky projevovaly v nedostatečných

investicích do obnovy stávající kapitálové struktury ekonomiky. Nedostatečné investice do kapitálové struktury pak ohrožovaly i stávající úroveň spotřeby. Jako příklad lze z knihy uvést bydlení - což je jedna z věcí, která byla za komunismu "levnější" než dnes (nájem byl v Praze 400 Kčs/měsíc za třípokojový byt) - a tuto problematiku lze rozšířit na budovy jako celek. Šedé neopravené fasády většiny tehdejších měst si pamatuje asi každý. Tím se zároveň dostáváme i ke čtvrtému mýtu – „Žádní bezdomovci, každý měl kde bydlet“, který se věnuje bydlení podrobněji. Autoři k tomu píší: "Nízké nájemné a ceny bydlení zase způsobovaly, že státní podniky a družstva neměly peníze na opravy domů, věčně v nich nic nefungovalo, stovky krásných, historicky cenných budov ... chátraly a pustly.". Budovy byly doslova spotřebovávány. Dodejme, že na byt se čekalo mnoho let ... Jsme-li u bydlení, tak autoři uvádí: "Ke konci osmdesátých let bylo možné koupit v Praze byt za pár desítek tisíc korun (dle velikosti a místa), ovšem byt vám pochopitelně nepatřil, pouze jste podvodem mohli získat tzv. dekret [vlastně právo na podnájem, pozn. autora]." [15] Nízké ceny v tehdejší době byly dosaženy jen na úkor budoucnosti – tj. bylo by nutné je dříve nebo později poměrně radikálně zvýšit. Jak je také patrné z dřívějších kapitol, tak se vyskytovala v námi zkoumané době i celá řada nedoplatků za bydlení. To vše by uvedená procenta ohledně starobního důchodu naopak zvyšovalo. Dalším problémem jsou ovšem sociální dávky, které se dnes vyplácí na bydlení (a tehdy možná také?). Suma sumárum předchozí početní cvičení je nutné brát jen zhruba. Nezdá se z něj však, že by se pozice důchodců oproti době vlády lidu reálně nějak zhoršila, spíše naopak, a vzpomínkový optimismus vede k mylným závěrům.

10. Zamyšlení nad kriminalitou

O kriminalitě, korupci a úplatkářství za komunismu jsem již psal v 5. kapitole. Nyní se krátce zamyslíme nad kriminalitou dnes a tehdy. Nepůjde zde o žádnou důkladnou analýzu. Ta by si vyžádala důkladné studium a spoustu času, místo toho zde provedeme poměrně hrubé srovnání stavu kriminality dnes a na konci komunismu. Nejprve se podíváme na statistiku ČSÚ ohledně počtu odsouzení a počtu vězňů v České republice. Dle ní byl roku 1989 počet odsouzení 57 743 a k 31. 12. bylo vězňů celkem 22 635. K roku 2011 byla tato čísla 70 160 (růst oproti roku 1989 o 21,5 %) a 23 154 (růst oproti roku 1989 o 3,5 %). Průměr za roky 2002 až 2011 byl 70 276 odsouzení (růst oproti roku 1989 o 21,7 %) a 19 553 vězňů (pokles oproti roku 1989 o 13,6 %). Vrcholem u odsouzení bylo 75 761 odsouzení roku 2008 a u vězňů jim je právě rok 2011 a dost podobné číslo bylo dosaženo roku 1999. K významnému nárůstu došlo u odsouzení za vraždu, zde došlo k vzestupu z 69 odsouzení k roku 1989 na 120 roku 2011 (růst oproti roku 1989 o 74 %). Průměr za roky 2002 až 2011 je dokonce 135 vražd (růst oproti roku 1989 o 95,6 %). Vrcholem byl rok 1996, kdy došlo k odsouzení za vraždu dokonce u 203 případů. Bohužel statistika ČSÚ Zjištěné trestné činy v České republice začíná až rokem 1991. Přitom je důležitá, protože zmíněné počty odsouzení a vězňů nedávají celý přehled o kriminalitě. Musíme tedy využít jen údaje za rok 1991. Zjištěných trestných činů bylo tehdy 282 996 a vražd 107, k roku 2011 byla čísla 304 528 (růst oproti roku 1991 o 7,6 %) a 188 (růst oproti roku 1991 o 75,7 %). Průměry za roky 2002 a 2011 dosahují 373 132 (růst oproti roku 1991 o 32 %) a 222 (růst oproti roku 1991 o 107,5 %). Z této tabulky je patrná za poslední roky klesající tendence u obou sledovaných položek. Vrchol byl zaznamenán pro zjištěné trestné činy v roce 1999, kdy jich bylo 426 626 a pro vraždy v roce 1998, kdy jich bylo dokonce 313. Dle vcelku stabilního počtu odsouzení za vraždu za roky 1989 až 1992 se zdá, že pro rok 1989 by mohl předběžně (!) platit údaj o počtu vražd kolem jednoho sta.

Někdo by mohl správně namítnout, že co dnes není trestné, to tehdy bylo, a naopak. To je samozřejmě Pravda, a byla by nutná v tomto směru důkladná srovnávací analýza (která však nemůže být nikdy kvůli rozdílné kvalitě trestných činů přesná), kterou zde nyní provádět nemůžeme (data z ČSÚ na ni ani nestačí). Ovšem jistě není situace taková, že by byla dnešní doba v tomto směru jen uvolněnější. Dříve se neřešily takové věci, jako sexuální harašení či stalking (nebezpečné pronásledování). Dnes naopak neexistuje trestný čin příživnictví. Další správnou námitkou je to, že dnes se musí na vězení mnohdy čekat, a že existuje ještě domácí vezení. Není ovšem jasné, zda

domácí vězení statistika ČSÚ zohledňuje anebo nezohledňuje, nicméně protože domácí vězení je v platnosti teprve od 1. ledna 2010, tak jeho význam pro nás za námi sledované období nebude významný. Spíše jde tedy o vězně čekatele, kteří budou výše vypočítaná procenta zvyšovat. Další námitkou by mohl být ten fakt, že za minulého režimu byli vězněni i političtí vězni, kteří uvedené statistiky za rok 1989 navyšují. To je v případě odsouzení celkem dost možné. V případě vězňů je to nepravděpodobné, protože 8. prosince tyto vězně amnestoval poslední komunistický prezident Dr. Gustáv Husák. Těchto vězňů navíc byli zřejmě jen desítky až stovky. To pravděpodobně bude platit i pro počty odsouzení. Dalším problémem je, že se tu nevěnujeme podmíněným odsouzením a přestupkům. Námitku v opačném duchu by mohl vznést ten, kdo by poukázal na větší cizinecký ruch v dnešní době oproti době komunismu, což by samo o sobě mohlo vést k určitému nárůstu kriminality. Za roky 2007 až 2010 bylo v českých, moravských a slezských vězeních od 7 do 7,5 % cizinců. Růst by to tedy mohl být jen v řádu procent (nelze očekávat, že by za komunismu byl počet cizozemských vězňů roven 0 procentům; například tu dlouhodobě pobývali pracovníci ze spřátelených zemí, jako bylo Polsko, Vietnam, Kuba apod.). Přesto tato námitka může mít ve skutečnosti větší význam, než se ze statistiky zdá, a to kvůli migrantům, kteří se dnes považují již za Čechy (Moravany ani Slezany zde ČSÚ neuvádí a vystačí si pouze s národností českou).

Někdo by mohl namítat, že brutalita trestných činů roste, bohužel toto statistiky stěží mohou zachytit. Zároveň je však pravdou, že už i za minulého režimu brutalita rostla: „Znepokojují nás současně některé rysy kriminality, zejména zvýšená hrubost a brutalita při útocích proti zdraví občanů, trestná činnost mladistvých pachatelů, namnoze skupinová, stejně tak jako vysoký počet bytových krádeží a podíl pachatelů, kteří nejsou na území hlavního města Prahy odhaleni.“ Dokonce nárůst bezohlednosti je doložen i u řidičů. Zajímavou námitkou je, že za komunismu došlo k nárůstu kriminality mládeže, což jsme doložili dříve v řeči komunistického poslance Ladislava Lišky, který uvedl, že: „...zpráva také poukazuje na to, jak velký problém představuje trestná činnost mládeže. Vzestupný vývoj v posledních letech nutí k zamyšlení jak nad efektivností trestního postihu, tak zejména nad účinností všech výchovných složek a potlačování delikventních projevů mládeže.“ Dnes je tato mládež již ve středním věku a má již odrostlejší děti. Dodejme k tomu, že je docela paradoxní, že státy bývalého sovětského bloku mají alespoň dle následujícího zdroje většinou větší počet vražd na 100 tisíc obyvatel než státy západní Evropy. Za pozornost zde stojí ještě jedna skutečnost. Václav Havel roku 1990 propustil v Českých zemích na svobodu asi 15 000 vězňů (nešlo o politické vězně, ty už propustil, jak bylo uvedeno, Dr. Husák), mnozí z nich se pak dopustili nejrůznějších zločinů, a to včetně vražd. Mnozí to označují za Havlovo selhání. Dejme tomu, neselhal zde však ještě někdo? Neselhal systém komunistického vězeňství? Jeho výchovné složky? Zdá se, že tento systém vedl jen velmi málo k převýchově vězňů a možná vedl k opačnému výsledku.

Také s korupcí, úplatky a rozkrádáním socialistického vlastnictví to nebylo zrovna slavné (viz zejména V. kapitola). Rozdíl zde však je v tom, že dnes zde máme informačně otevřenější společnost než za komunismu (tím neříkáme, že tehdejší společnost byla informačně zcela uzavřená). Dnes se mnohdy na téma korupce, úplatků a rozkrádání veřejného vlastnictví v informačních médiích setkáváme i s pouhým rozebíráním dohadů, náznaků a spekulací.

Pokud se podíváme na zde prezentované statistiky a jejich rozbor, tak dojdeme k závěru, že kriminalita oproti roku 1989 u nás stoupla a stoupla docela dosti u vražd, zároveň je však patrné, že kriminalita u nás není řádově někde jinde, než byla za minulého režimu ke konci 80. let. Ovšem další bádání na toto téma je žádoucí [1].

11. Komunisté: náš průmysl je zastaralý

V této části se vrátíme znovu k problematice průmyslu. Podíváme se do stenoprotokolů 9. schůze České národní rady (ČNR) z pondělí 11. dubna 1988.

Ministr průmyslu ČSR o průmyslu, vývozu a obchodu

Ministr průmyslu ČSR, komunista Petr Hojer se na 9. schůzi ČNR rozhovořil o stavu průmyslu a vývozu produkce do zahraničí: „Zhodnocení produkce na vnitřním a zahraničním trhu mělo v průběhu 7. pětiletky sestupný trend. Byl to především důsledek celkového poklesu cen na světových trzích u některých komodit, jako např. dřevařské výrobky, buničina a další. Podílela se na tom i stagnující kvalita a nepřizpůsobení se požadavkům trhu, zejména u výrobků nábytkářského, keramického, textilního, oděvního a kožedělného průmyslu. V letech 1984 a 1985 byly vyčerpány přínosy na nových kapacitách, došlo k výraznému nárůstu cen surovin z dovozu a nepodařilo se plně eliminovat úbytek pracovních sil v lehkém průmyslu. Toto způsobilo zlom v příznivém vývoji příspěvku resortu k tvorbě národního důchodu. Pokles efektivnosti byl od tohoto období výrazným způsobem ovlivňován také některými investicemi, které se nepodařilo uvést do provozu v plánovaných termínech a u dalších nebylo dosaženo projektovaných parametrů. Sníženou mírou investování v sedmdesátých letech a v období 7. pětiletky se prohloubila zastaralost výrobně technické základny. Stupeň opotřebení strojů a zařízení dosáhl v roce 1987 více jak 62 %, přitom více jak jedna pětina strojů byla zcela odepsána. Koncentrace investic na rozvoj palivoenergetické základny zpomaluje postup modernizace a rekonstrukce výrobní základny.“ [1]

Dále dle soudruha Hojera: „V obou prvních letech 8. pětiletky bylo plnění výrobních úkolů dále prováděno relativně vysokými úbytky pracovních sil zejména v některých lokalitách textilního, oděvního a kožedělného průmyslu. Také dosavadní přínosy z investiční výstavby jsou nižší než z kapacit vybudovaných v sedmé pětiletce. Ve značné míře působila i zastaralost výrobně technické základny, nedostatek a kvalita některých surovin a materiálů. Na exportní možnosti odvětví nepříznivě působilo zvýšení pohotové nabídky spotřebního zboží z netradičních zemí. V roce 1986 se k uvedeným vlivům přiřadil i výrazný pokles cen ropy a ropných produktů na světových trzích. Vlivem zejména těchto podmínek resort v roce 1986 nesplnil plánované úkoly v oblasti výroby a návazně i v dodávkách pro vnitřní obchod a ve vývozu do nesocialistických zemí. Nejsložitější byla situace v zabezpečování ukazatelů efektivnosti hospodaření, kde se koncentrovalo působení všech uvedených faktorů. To mělo za následek výrazné nesplnění záměrů plánu upravených vlastních výkonů a zisku.“ [2] Ač to vypadá jako objektivní příčiny neúspěchu, co se týká vývozu do nesocialistických zemí, tak jde zároveň i o subjektivní příčiny. A to sice o neschopnost hospodářství se přizpůsobit změnám na zahraničních trzích. Trh je dynamický systém, který i přes tendenci k rovnováze je neustále vystaven vlivům, které vychylují trh mimo rovnováhu. Tyto vlivy jsou zdrojem problémů, ale zároveň jde o velké požehnání, protože je to příležitost jak uspokojit, co relativně nejlépe neuspokojená přání spotřebitelů. Podnikání totiž umožňuje, aby rozvoj (civilizace) byl tak hladký a harmonický, jak jen to v daných historických podmínkách možné, protože neadekvátní přizpůsobení (nerovnováhy), která jsou neustále vytvářena tím, jak se civilizace vyvíjí a objevují se nové informace, mají tendenci být objevena a odstraněna podnikatelskou silou samotného lidského jednání. [3] Čili objektivní příčiny trvale působí, ať jde o hospodářství jakékoliv. Jde tedy spíše o subjektivní příčiny ve smyslu schopnosti se co nejlépe vypořádat s objektivními příčinami. To se moc nedařilo. Zvláště pokud si uvědomíme, že nepříznivá situace se datovala už do doby 7. pětiletky.

Ministr Hojer nebyl spokojen ani se zásobováním domácího trhu. Poukázal na jedné straně na nedostatky a na druhé straně na přebytky: „Jedním ze závazných problémů je neuspokojivá situace na vnitřním trhu. Proto vláda bude soustavně orientovat výrobu i obchod na podstatně lepší uspokojování požadavků spotřebitelů. Půjde o to, aby trh byl plynule zásoben zbožím v širokém sortimentu, žádoucí kvalitě a cenovém vějíři, aby nové výrobky se dostávaly na pulty prodejen včas a zamezilo se hromadění neprodejných výrobků. V této souvislosti bude nutno rozšiřovat i mezinárodní spolupráci a kooperaci umožňující širokou výměnu sortimentu i přímé vazby mezi obchodními i výrobními organizacemi. K tomu budou vytvořena nezbytná systémová opatření. Již v současné době

je však zapotřebí vytvářet u jednotlivých výrobních i obchodních organizací nezbytné organizační a kádrové předpoklady.“ [4] Přebytky znamenají, že vzácné výrobní faktory byly vynaloženy na výrobu statků a služeb, které nikdo nechtěl anebo je chtěli lidé jen málo. Vynaložené výrobní faktory tak již nemohly být použity jinde na urgentnější potřeby obyvatelstva – např. na krytí nedostatků.

Extenzifikace namísto intenzifikace a dopady na sociální politiku

Komunistický poslanec Jan Koláčný uvedl na 9. schůzi ČNR: „Neodkladnost řešení celé problematiky zdůrazňuji proto, že výsledky činnosti odvětví českého průmyslu významně ovlivňují jak hospodaření naší republiky, tak spokojenost našich pracujících při naplňování jejich potřeb. V řadě průzkumů měli poslanci České národní rady možnost se konkrétně seznámit s problematikou výroby, stavem výrobních prostředků i s otázkou pracovních a sociálních podmínek v těchto odvětvích. Většina našich poznatků není radostná. Neuspokojivý vývoj některých oborů resortu pociťuje přece každý z nás na vnitřním trhu, neboť - jak bylo ve zprávě vlády zdůrazněno - 16 % z celkového objemu produkce v minulém roce bylo určeno pro vnitřní obchod a resort dodávkami do tržních fondů pokrýval 30% celkového maloobchodního obratu průmyslového zboží. Nabídka výrobků na vnitřním trhu - chudá ve vzorech, provedení i barvách - nedává průmyslu ČSR dobré vysvědčení vzdor jeho někdejší dobré tradici.“ [5] Nedařilo se tedy dodržovat plánované snížení materiálové náročnosti hospodářství. Výsledkem byl i výpadek příjmů státního rozpočtu ČSR: „Překročení plánovaného podílu materiálových nákladů na výkonech se projevilo v neplnění plánů upravených vlastních výkonů. Nesplnění upravených vlastních výkonů u 14 VHJ resortu v uplynulém roce znamenalo výpadek 2,1 % proti plánu. Nebyly dodrženy ani plánované mzdové náklady na 100 Kčs dosažených výkonů. Vyšší úroveň nákladovosti v roce 1987 znamenala i nižší tvorbu zisku, který zůstal nesplněn o 17,2 % v roce 1986 a o 7 % v roce 1987. Důsledkem byly nižší odvody státnímu rozpočtu o 3,3 a 1,7 mld Kčs v těchto letech. Vzhledem k nedostatečným zdrojům bylo nutno odpovídajícím způsobem snížit uspokojování plánem předpokládaných potřeb, mj. ve sféře národních výborů, sociální a zdravotní oblasti.“ [6] Problémy průmyslu znamenaly i omezení možnosti naplňovat potřeby obyvatel, a to i v oblasti sociální a zdravotní. Z této citace plyne, že ekonomika neplnila dokonce ani představy vládců.

Chátrající průmysl

Konkrétní data k investicím a jejich výsledkům poskytl na stejné schůzi komunistický poslanec Milan Šebor: „Dodávkami do tržních fondů zajišťují odvětví spotřebního průmyslu, mám na mysli textilní, oděvní a kožedělný průmysl, zhruba 1/4 maloobchodního obratu průmyslovým zbožím. Rozsáhlý vývoz umožňuje těmto odvětvím i přes jejich určitou závislost na dovozu, vytvářet aktivní devizové saldo. Přesto však technická báze celého spotřebního průmyslu postupně chátrala, i když současně objem jeho produkce stále absolutně narůstal. Na koncepční přestavbu celého spotřebního průmyslu není dostatek prostředků. Je proto i tady třeba jít cestou postupné rekonstrukce a modernizace. Konkrétní pokusy byly již nastoupeny např. přijetím usnesení vlády ČSSR č. 308 z roku 1984 a č. 240 z roku 1985, respektive navazujícím usnesením vlády ČSR č. 335 z roku 1985. Těmito usneseními byla nastoupena cesta modernizace. Je založena na bázi dovozu progresivní techniky z nesocialistických zemí s minimálními požadavky na stavební práce. Dospěli jsme však k závěru, že činí problémy dodržet stanovené podmínky efektivnosti modernizovaných výrob. Původně například Česká plánovací komise počítala s přínosem 1 koruny 46 haléřů ve výkonech na každou vloženou korunu do modernizace. Ale protože v programu modernizace jsou v současnosti uvažovány též modernizace podmiňujících prvovýrob, což je samozřejmě nezbytné, ale s čímž nebylo počítáno v původních úvahách, muselo by se v modernizaci finální produkce dosahovat daleko vyšších přírůstků, aby byly původní úvahy o dosažených efektech vložených do prostředků dodrženy. Podíváme-li se z tohoto pohledu na první, tzv. malou modernizaci, prováděnou na základě usnesení vlády č. 308 z roku 1984, potom můžeme konstatovat, že z jedné koruny vložených prostředků bylo získáno pouze 96 haléřů na výkonech. Tento údaj ukazuje, že je nezbytné důsledně se vracet k dosaženým výsledkům a vyhodnocovat realizované akce z hlediska jejich efektivnosti. Přitom musíme hodnotit zejména to, jak

se daří zvyšovat jakost a kvalitu výrobků. To je nezbytný prvotní předpoklad, abychom byli úspěšní na zahraničních trzích. Podle našich informací se zatím vůbec nedaří řešit jeden z klíčových cílů modernizace, a to náhradu nedostatkové pracovní síly technikou. Nedochozí k předpokládanému útlumu výroby standardních výrobků při současném rychlejším rozvoji výroby špičkových, vysoce kvalitních výrobků.“ [7]

Pozoruhodné zde je, že do druhé nejvyspělejší socialistické ekonomiky světa bylo nutné dovážet progresivní techniku z nesocialistických zemí. Dále to, že bylo opomenuto započtení nákladů na přizpůsobení výroby vstupů této nové technice. Vše totiž souvisí se vším. Jak bylo výše uvedeno vznik nové skutečnosti v ekonomice a tedy i vznik nové informace vede ke změně obecného vnímání možných cílů a prostředků každého člověka ve společnosti, což má za následek vznik nových neznámých informací, a tak pořád dále a dále. V nesocialistické ekonomice existence podnikatelů, jednajících na podkladě jejich soukromého vlastnictví výrobních faktorů, umožňuje lepší odhady budoucích změn v poptávkách spotřebitelů, a to díky tomu, že se výrobní faktory zde dostávají do rukou toho času schopnějších podnikatelů, a i díky postupování metodou pokusů a omylů, kdy ztráta a následné nevyužití výrobních faktorů (včetně práce) má také svoji velmi důležitou informační hodnotu, která napomáhá vyhlazovat nerovnováhy v ekonomice. Toto však v socialistické ekonomice není možné. Výsledkem pak bude to, co přednesl Milan Šebor. Investice, které vynášejí méně než to, co bylo do nich vloženo – tj. generují ztrátu. Přičemž otázka toho, zda je zastavit či zrušit zde není otázkou ekonomickou, ale otázkou strnulého a pomalého politického procesu a boje zájmových klik, který navíc umožňuje přesun nákladů na bedra druhých.

Jak si stály některá odvětví průmyslu?

J. Kolář rozebíral i konkrétní odvětví průmyslu: „Základní fondy v našem chemickém průmyslu jsou zhruba z poloviny odepsány. Investice do rozvoje petrochemického komplexu a některých dalších akcí, které ne vždy přinesly očekávaný efekt, nedovolily větší inovační rozvoj v řadě dalších oborů. Jde o většinu anorganických výrob, kam patří celý obor průmyslových hnojiv. O tom jsme se přesvědčili v Severočeských chemických závodech v Lovosicích a obdobně to platí téměř v celém oboru zpracování pryže a plastických hmot.“ [8]

„Dřevozpracující průmysl - i přes určitý pokrok v modernizaci vlastní výrobně technické základny - projevuje stále značné zaostávání za předními světovými výrobci. Poslanci při návštěvě Západočeských dřevařských závodů konstatovali, že se to svými důsledky promítá do srovnatelně nižší úrovně produktivity práce. S ohledem na celkovou zastaralost strojního zařízení dosahuje technická produktivita sotva 70 % světové úrovně.“ [9]

„U lehkého průmyslu se průměrné stáří likvidovaných strojů a zařízení pohybuje kolem 22 let, přičemž průměrná doba jejich odpisování je kolem 13 let. To způsobuje, že náklady na všechny druhy oprav těchto strojů a zařízení jsou dvakrát až třikrát vyšší než činí sama pořizovací hodnota těchto strojů. Při průzkumech v lehkém průmyslu se ukázalo, že strojní zařízení vybavená elektronickými prvky nebo komplexně mechanizované provozy jsou spíše výjimečné. Tyto poznatky jsme získali v řadě podniků, z nichž uvádím Tepnu Náchod, Triolu Praha, Jitex Písek.“ [10] Šlo zde o textilní průmyslové podniky.

„Navíc sem přistupují i problémy surovinového a materiálového zajištění výroby. Chybí nám syntetické materiály s vysokými sacími schopnostmi, trvalou antistatickou úpravou, sníženou žmolkovitostí a v případě celulózových vláken zejména modálové typy vláken. Nedostatečné je množství jemných a česaných bavlnářských přízí a směsových vlnářských přízí. V oděvním průmyslu postupuje celosvětový vývoj směrem k automatizování konstrukční a modelářské práce na bázi výpočetní techniky. Musím zdůraznit, že využití těchto systémů je zatím v tuzemských podmínkách ojedinělé, podstatné rozšíření a využívání této vyšší mechanizace a automatizace z dovozu vyžaduje

vytvořit z pozic ministerstva technickoorganizační předpoklady v rozhodujících podnicích, jako je OP Prostějov, Triola Praha a dalších.“ [11] Opět jde zde o podniky textilního (potažmo oděvního) průmyslu.

Koláčny zmínil i problém byrokracie a nízkého podílu špičkových technologií: „Vysoké opotřebení základních prostředků a opožďování jejich technické úrovně za světovým standardem je dáno i nízkou účinností vědeckotechnického rozvoje. Ten je omezován řadou bariér. Při diskusi s pracujícími, vedoucími hospodářskými a politickými pracovníky i dalšími členy složek NF bylo poukazováno na nedostatek investičních prostředků, dlouhodobou orientaci našeho strojírenství na jinou strukturu než jsou stroje a zařízení pro lehký průmysl, ale také na mnohoznačný výklad předpisů pro financování technického rozvoje a zejména omezenou a roztržitou výzkumně vývojovou základnu. Přestože plánované přínosy realizačních výstupů technického rozvoje jsou většinou plněny, nezrychluje to nijak odstraňování technickoekonomického zaostávání našich technologií a výrobků. To jenom vysvětluje, že průměrný inovační řád je příliš nízký, než aby změnil postavení našich výrobků na světovém trhu. V loňském roce jsme ve výboru pro průmysl a stavebnictví projednávali, jak jsou plněny projektované parametry na investicích v resortu a jaké jsou záměry v investiční politice do konce této pětiletky. Podle expertizního hodnocení připravovaných centralizovaných a závazných staveb státního plánu je ve srovnání s úrovní ve vyspělých státech podíl pouhých 17 % špičkových technologií velmi nízký. Zbývající stavby budou přinášet jen nadprůměrnou produkci. Přitom je třeba si uvědomit, že po ukončení jejich výstavby budou názory na technologickou úroveň asi jiné než dnes.“ [12]

Nešlo však jen o zastaralou výrobu, ale i nedostatečné vybavení pracovišť: „Na základě poznatků poslaneckého průzkumu lze konstatovat, že i když se v posledních letech situace v péči o pracující postupně zlepšuje, nemá tento trend dosud potřebnou dynamiku. Většinou jsme se setkávali s konkrétně zpracovanými sociálními programy, kterým však mnohde v plánech chybělo odpovídající finanční a hmotné zabezpečení. V některých organizacích jsme však zjistili špatnou situaci. Je tomu tak např. v n.p. Sázavan ve Zruči nad Sázavou, kde chybí odpovídající základní sociální vybavení pracovišť, stejně jako v dřevařské prvovýrobě i jinde. I u nově vybudovaného podniku, jako je např. Osvětlovací sklo ve Valašském Meziříčí, jsme rovněž shledali nevyhovující pracovní prostředí. Z dalších zjištěných nedostatků sociálního vybavení šlo o neplnění hygienických norem a o rizikovou práci, která roste v zastaralých provozech s rostoucím objemem výroby. To poslanci viděli zejména na pracovišti foukačů a kuličů skla ve Sklotasu Teplice, nebo v mykárnách příze n.p. Textlenu i Tepny Náchod.“ [13]

Řeč poslankyně Hany Lagové

Na závěr uvedeme řeč komunistické poslankyně a předsedkyně Ústředního výboru Českého svazu žen Hany Lagové. Stojí za to z ní odcitovat větší část. Mimochodem, je zde vidět, že některé skupiny zaměstnanců (a i obyvatel) mohly být postiženy zastaralostí průmyslu a z ní plynoucích sociálních problémů relativně více než druhé: „Vážené soudružky a soudruzi poslanci, vážení hosté, dnešní schůze České národní rady se zabývá odvětvími průmyslu ČSR, která mají podstatnou úlohu v rozvoji národního hospodářství. Svědčí o tom celá řada faktorů uvedených ve zprávě - od podílu jednotlivých odvětví na tvorbě národního důchodu až po aktivní přínos do platební bilance státu. Projednáváme vážnou situaci v odvětvích, která více naší společnosti dávala, než dostávala ke svému nezbytnému rozvoji. Výrobně technická základna natolik zastarala, že stupeň opotřebení v posledních letech neustále roste a dále se vyrábí na zcela odepsaných strojích. Závažnost situace v jednotlivých odvětvích, ale především v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu, vyvrcholila na počátku 8. pětiletky. V podnicích textilního, oděvního a kožedělného průmyslu pracuje téměř 70 % žen, je zde mimořádně vysoká intenzita a monotónnost práce, přitom vysoká směnnost. Zcela bez přehánění lze říci, že z hlediska nepříznivých pracovních podmínek situace v tomto odvětví nemá prakticky srovnání. Potvrdila se oprávněnost kritických připomínek pracujících, tlumočených odborovými svazy, že

donekonečna nelze jenom z odvětví chtít více a kvalitní výroby, ale současně, že je nezbytné řešit základní podmínky pro plynulou práci a důsledně zajišťovat další nutnou modernizaci výrobní základny.“ [14] Zdá se, že pracující zde nepochopili, že výroba nepotřebných věcí a z ní plynoucí ztráta, na ně vynaložených výrobních faktorů, je druhá strana mince zvané jistota práce.

V podobném duchu by se dalo v pročitání (nejen) 9. schůze ČNR dále pokračovat, ale to již bude muset udělat hloubavější čtenář sám.

12. Poznámka k dotování Slovenska

V této kapitole se opřeme o knihu V. Průchy a kolektivu Hospodářských a sociálních dějin Československa v letech 1918-1992. Dle knihy bylo období komunismu spojeno se snahou hospodářského vyrovnávání obou částí Československa. Tento proces pokračoval i po roce 1968. Existovala trvalá preference Slovenska, měřená investiční kvótou na obyvatele. Jak je z knihy patrné, tak šlo o cílevědomou a dlouhodobou politiku. V roce 1970 byla relace u investic v přepočtu na jednoho obyvatele mezi SSR (Slovenská socialistická republika) a ČSR (Česká socialistická republika) (ČSR rovná se 100) 102,1, v roce 1980 dokonce 109,7 a roku 1989 už jen 102,8. Tj. byl zde rozdíl od 2,1 do 9,7 %. Co se týká vybavení základními prostředky (budovy, stavby, energetické a hnací stroje a zařízení, pracovní stroje a zařízení, přístroje, dopravní prostředky, inventář a trvalé porosty (kromě lesů)), tak relace na jednoho obyvatele mezi SSR a ČSR (ČSR rovná se 100) roku 1970 činila 72,7, roku 1980 už 84,9 a roku 1989 85,3. Dle autorů je z dat patrné, že proces vyrovnávání, charakterizovaný preferencí investic a zmírňováním rozdílů v objemu základních prostředků na jednoho obyvatele, v 80. letech proti předcházejícím dvěma desetiletím zvolnil. Je jasné, že takové vyrovnávání zhoršovalo situaci v ČSR více, než bylo nutné. Z dat je ale zároveň zřejmé, že ke konci 80. let, což je doba, kterou jsme se zde až doposud především zabývali, byl už vliv tohoto vyrovnávání celkem malý. Výpočty národního důchodu (pokud vůbec něco znamenají) uvádějí, že roku 1970 činil národní důchod v mld. Kčs u SSR 36,1 % národního důchodu ČSR, roku 1980 to bylo 40,8 % a roku 1989 43,7 %. Z toho je možné vypočítat, že podíl národního důchodu SSR na národním důchodu Československa (ČSSR) činil 26,5 % roku 1970, 29 % roku 1980 a 30,5 % roku 1989. I zde je patrné zvolnění v 80. letech. Vývoj národního důchodu na jednoho obyvatele byl následující: roku 1970 dosáhl vytvořený národní důchod na obyvatele v SSR 78,2 % ČSR, roku 1980 84,5 % a roku 1989 85,7 %. Opět je patrné zvolnění, a to celkem značné. [1]

Dle kolektivu V. Průchy: „K ekonomickému rozvoji Slovenska přispíval přesun zdrojů z českých zemí na Slovensko. Ačkoliv jeho přesnější kvantifikace naráží v centrálně řízené ekonomice na těžko řešitelné metodické problémy, je možno odhadnout, že na Slovensko bylo dlouhodobě přesouváno několik procent z národního důchodu vytvořeného v českých zemích. Zpomalení hospodářského vývoje ČSSR a stagnace reálných příjmů v 80. letech vyvolávaly v české veřejnosti i v českých odborných kruzích náladu proti dalším přesunům prostředků na Slovensko. Stagnační tendence postihovaly i slovenské obyvatelstvo, ale výzkumy potvrzovaly celkově větší spokojenost Slováků s hospodářskou a sociální situací ve srovnání s Čechy.“ Z oficiálních míst se od poloviny 80. let stále zřetelněji ozývaly hlasy, že proces vyrovnávání byl v hrubých rysech dokončen. [2]

Alespoň odhad výše transferů se dá ze statistik vyčíst, a to z porovnání užitého národního důchodu (utracený národní důchod) a vytvořeného národního důchodu. Kolektiv V. Průchy k tomu dodává, že: „V letech 1969-80 činil na Slovensku souhrnný rozdíl obou veličin v běžných cenách 151 mld. Kčs a užitý národní důchod za toto dvanáctileté období převýšil vytvořený národní důchod o 12 %. Naproti tomu v českých zemích byl užitý národní důchod nižší než důchod vytvořený. Podle propočtů ekonoma Alexeje Báalka bylo v letech 1971-80 přesunuto z českých zemí na Slovensko 124 mld. Kčs, což představovalo 4.4 % národního důchodu vytvořeného v českých zemích.“ To není málo, a zároveň ani mnoho. Pro roky 1981 až 1989 činil tento rozdíl, mezi vytvořeným a užitým národním důchodem, v běžných cenách 119 mld. Kčs a Slovensko mělo proti své tvorbě k dispozici navíc o 8,7 % prostředků.

Z tabulky 3.8 na straně 695 se dá vypočítat alternativně porovnáním vytvořeného a užitého národního důchodu, kolik českého národního důchodu (bez zahraničního obchodu, což může být kámen úrazu – viz dále) plynulo na Slovensko. Pro rok 1970 jsem tedy vypočítal 3,8 %, pro rok 1980 ještě 2,96 % a pro rok 1989 již jen 1,6 %. Zvláště pro rok 1989 nejde o vysoké číslo, což by odpovídalo i výše uvedenému poklesu ve vyrovnávání. Můžeme tedy uzavřít, že dle těchto odhadů zřejmě v posledních letech komunismu, kterými se v těchto statích zatím zabýváme, nešlo o příliš velké transfery. I tak však vyvolávaly nacionalistické vášně. Je to logické, protože šlo o dobu, kdy hospodářství nebylo v dobrém stavu a situace se spíše zhoršovala. Co se týká dynamiky růstu vytvořeného národního důchodu za období 1979-1980, 1981-1982 a 1983-1989 nebyl rozdíl mezi Českými zeměmi a Slovenskem v pozdější době výrazný: průměrný roční přírůstek byl 2 % (ČSR) versus 3,2 % (SSR) pro období 1979-1980, - 0,8% versus - 0,1 % pro období 1981-1982 a 3,5 % versus 3,7 % pro období 1983-1989. V případě investiční výstavby za období 1981-1985 a 1986-1989 byl průměrný roční přírůstek -0,7 % (ČSR) versus -1,8 % (SSR), respektive 2,6 % versus 3,5 %. Průměrný roční přírůstek za roky 1969 až 1989 byl u investiční výstavby u ČSR 3,6% a u SSR 3,9 %. Dále dle uvedené knihy v roce 1987 průměrný věk strojů a zařízení dosahoval v Českých zemích 11 let a na Slovensku 9,8 let. V posledních dvou položkách nebyly rozdíly tedy nijak velké. [3]

Pokud se bavíme o transferech, tak musíme uvést i „transfer“ pracovní síly. Ten byl v opačném gardu. Pro období let 1949 až 1968 uvádí kolektiv autorů pod vedením V. Průchy, že otázka vnitrostátních transferů byla citlivou a mnohdy spornou otázkou i mezi odborníky. Ze slovenské strany se poukazyvalo na značný počet Slováků, pracujících na českém území, na realizaci vývozu ze Slovenska přes organizace v českých zemích (mnohdy po finalizaci exportované produkce v českých zemích i z výrobků vytvořených na Slovensku), na cenové regulace surovin a dalších produktů nevýhodné pro Slovensko při jeho výrobní struktuře aj. Od konce druhé světové války do roku 1968 ztratilo Slovensko ve prospěch českých zemí přibližně 400 000 obyvatel. Migrační ztráty se postupem doby zmírňovaly, a tak jestliže zpočátku získávaly České země ze Slovenska zhruba 1,4 % svých pracovních zdrojů, v 80. letech to bylo již jen 0,4 % (asi myšleno ročně?). V letech 1969 až 1989 přišlo ze Slovenska do českých zemí v čistém vyjádření 74 000 osob. Další obyvatelé Slovenska však dojížděli za prací. Pro srovnání k vývozu zopakujme, že na 6. schůzi České národní rady ze dne 30. června 1987 uvedl komunistický poslanec Miroslav Mrázek, že: „Ukazuje se jednoznačně, že problémy, se kterými se potýkáme, nejsou nové, ale potřeba jejich řešení se stává stále naléhavější. Zvýšenou potřebu prostředků z rozpočtu federace vyvolaly i vyšší dotace na finančně-ekonomické nástroje zahraničního obchodu. Chtěl bych zdůraznit, že 70 % vývozu Československé socialistické republiky do nesocialistických zemí tvoří nestrojírenské zboží. Velký podíl v tom má průmyslové spotřební zboží, dále výrobky včetně potravinářského průmyslu. Naprosto převažující část je z odvětví řízených vládou České socialistické republiky. Jak opětovně zaznívá z jednání výborů, nejsme dobře připraveni na neustálý růst konkurence ve světě a na zpřísnující se požadavky zákazníků na kvalitu a sortiment dodávek. Zde je prvním předpokladem řešení mnoha problémů účelná rekonstrukuralizace národního hospodářství.“ [4] Citace ukazuje na to, že vývoz ze Slovenské socialistické republiky (SSR) v těchto oborech do nesocialistických zemí byl okrajový, podobně jako vývoz z odvětví, spravovaných přímo federální vládou. Je tedy otázkou, zda investice, učiněné na Slovensku měly i srovnatelné efekty a alespoň nějakou konkurenceschopnost v nesocialistických zemích, tak, jako investice učiněné v českých zemích. To však může být stěžejně nějak ověřeno a jde tedy o hypotézu. Je také otázkou, zda problémy po roce 1989 nebyly na Slovensku z těchto důvodů větší. [5]

Suma sumárum transfery tu z českého území na Slovensko byly, ale nebyly ani zanedbatelné ani nějak extra velké. Zejména v námi sledovaném období druhé poloviny 80. let šlo už spíše o slabší tok transferů, který by nějaké mírnější dopady na zhoršení hospodářské situace českých zemí měl jistě mít, ale nemělo by jít o výraznější dopady. Faktem je, že výše transferů není v úplnosti známá (a zde uvedené statistiky je dobré brát jen orientačně). Částečně mohla být ztráta plynoucí z transferů kompenzována vystěhovalectvím (a dojížděním) ze Slovenska do českých zemí a možná i jinými věcmi. Nezapomeňme také na důsledky investiční slepoty socialismu, tato slepota nemusela být větší

rozsahem investic kompenzována, ale klidně mohla být větším rozsahem investic naopak prohloubena. [6]

Bez transferů by tedy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byla situace o něco lepší. To je však malou útěchou, protože velká moc s sebou nese i zvýšené riziko transferů do jiných oblastí. Nešlo jen o transfery mezi republikami, ale i o transfery v rámci těchto republik (budování Ostravska či severozápadních Čech, jaderných elektráren apod.) či dokonce i okresů (dost časté protežování okresních měst). Jeden region byl dotován druhým regionem. Stejně tak tomu bylo mezi odvětvími hospodářství, či skupinami lidí. Pokud by se nedotovala SSR, tak by situace v ČSR byla z hospodářského hlediska celkově o něco lepší, ale klidně by mohlo docházet k prohloubení dotování jednoho regionu na úkor jiného regionu. Také se mohlo více prostředků poslat do nějakého ze spřátelených států, chybně investovat apod. Jde o vrozenou vlastnost systému přílišné moci. Ostatně s tím se potýkáme i dnes (Evropská unie, poměrně dost rozdílené dotace ze státního rozpočtu krajům na obyvatele apod.) [7]

13. Nedostatky v zásobování na Slovensku očima komunistů

Nyní se budeme zabývat nedostatky v zásobování, nedostatečnou kvalitou, službami, bytovou výstavbou, průmyslem apod., na Slovensku v letech 1985 až 1986. Použijeme zde stenoprotokoly 18. až 20. schůze Slovenské národní rady (SNR) z těchto let. Opět k nám budou hovořit tehdejší mocní. Zdá se, že v předchozí části zmíněné dotace pro Slovensko neměly na neduhy socialistického hospodářství výrazný vliv.

Nedostatky v zásobování

Nejprve přejdeme k nedostatkům v zásobování. Ty jsou celkem hojně ve stenoprotokolech Slovenské národní rady zastoupeny. Na 18. schůzi Slovenské národní rady ze dne 24. října 1985 uvedl na téma nedostatků v zásobování dlouholetý předseda vlády Slovenské socialistické republiky komunista Peter Colotka: „V potravinárskom priemysle pri celkovom zvýšení výroby v siedmej päťročnici o 9,9 % dosiahol sa určitý pokrok v zhodnocovaní surovín, hlavne rozšírením hľadaných druhov potravinárskych výrobkov i zavedením výrobkov nových. Vzástol počet priemyselne vyrábaných polotovarov a hotových mrazených jedál, pričom vo výrobe detskej výživy sa v porovnaní s rokom 1980 dosiahol rast o 48, 3 %. Naďalej však nebol pokrytý dopyt po týchto tovaroch a pre neospravedlniteľný nezáujem obchodu sa náležite nerozvinul predaj balíčkového mäsa. Pretrvávajú problémy s kvalitou mliečnych a mlynársko-pekárenských výrobkov. Porovnanie s vyspelými krajinami a v niektorých odboroch aj s podnikmi v Českej socialistickej republike ukazuje, že potravinársky priemysel na Slovensku musí rýchlejšie riešiť šírku a pestrosť sortimentu, úroveň balenia i kvalitu výrobkov, od čoho závisí tiež vyššie zhodnocovanie suroviny a rast rentability výroby, no predovšetkým spokojnosť našich občanov.“ [1] Dále uvedl, že sice peněžní příjmy budou oproti roku 1980 vyšší o 20,1 %, a že po přechodném poklesu v důsledku cenových úprav se opět zvýší spotřeba masa, ale: „Úsilie, ktoré sme vo vláde a na ministerstvách vyvíjali pre ďalšie zlepšovanie zásobovania obyvateľstva, sa prejavilo znížením okruhu nedostatkových tovarov i rozšírením sortimentu tovarov s lepšími úžitkovými vlastnosťami, vyššou kvalitou a širšou cenovou škálou. Aj pre budúcnosť vyžadujeme od výrobných rezortov a podnikov viac iniciatívy a pocitu zodpovednosti za zásobovanie obyvateľstva. Obchodné organizácie musia zlepšovať prieskum trhu, zabezpečovať plný sortiment tovaru počas predaja a odstraňovať také nedostatky, ako je zatváranie predajni, svojvoľne skrácovanie predajného času. V rozvoji platených služieb pre obyvateľstvo sa realizáciou opatrení prijatých na zabezpečovanie uznesení 6 zasadnutia ÚV KSČ dosiahli zatiaľ (hovorím otvorene) len dielčie výsledky. Tržby od obyvateľstva za platené služby poskytované miestnym hospodárstvom a výrobnými družstvami vzrastú v priebehu päťročnice o 11,4 %, teda menej, ako sa počítalo v pláne. Je to pomalšia dynamika ako u maloobchodného obratu, čo je opačný trend oproti vývoju v priemyselne rozvinutých krajinách. I keď sa postupne rozširuje sieť a sortiment služieb a zlepšuje ich pohotovosť a

kvalita, treba vidieť, že situácia je značne rozdielna u jednotlivých druhov služieb a tiež v jednotlivých okresoch. Vcelku sa ukazuje, že národné výbory, výrobné družstvá i príslušné ústredné orgány musia venovať prijatým opatreniam na rozvoj služieb naďalej zvýšenú pozornosť, osobitne príprave kvalifikovaných pracovníkov a rozvoju materiálno-technickej základne.“ [2]

Místopredseda SNR komunista Dezider Krocsány na 18. schůzi SNR uvedl ke kvalitě následující poznatky, zaměřil se i na jiné věci: „V tejto súvislosti dovoľte mi zmieniť sa i o otázkach kvality výrobkov, ktorá nie vždy je na potrebnej úrovni. Nedostatočný sortiment pociťujú občania najmä u niektorých textilných a odevných výrobkov a v obuvi. Oblasť inovácie stagnuje na úrovni minulého roka. Viacero nových výrobkov nemožno zaradiť do prvého stupňa akosti. Relatívne nízky je aj podiel technicky pokrokových výrobkov. Podiel výrobkov vysokej technicko-ekonomickej úrovne rastie veľmi pomaly. Štátne skúšobne signalizujú, že namiesto toho, aby podiel výrobkov prvej akosti narastal, má klesajúcu tendenciu a narastá podiel tretej akosti.“ [3] Krocsány nebol spokojen ani se stávajúcim sortimentem výrobků a zřejmě ani kvalitou dopravy: „Súčasná etapa budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti je charakterizované novými tendenciami vo vývoji osobnej hmotnej spotreby obyvateľstva. Ďalej stúpa i náročnosť nášho spotrebiteľa, ktorý právom žiada v obchode širší sortiment, výrobky s vyššími úžitkovými a estetickými vlastnosťami. Je to zákonitý jav, ktorý vyplýva z dosiahnutej životnej úrovne, pracovnej vyspelosti a aktivity našich občanov. To zaväzuje, aby obchod, a výroba pružnejšie a predvídavejšie reagovali na spotrebiteľský dopyt, rozširovali sortiment, zvyšovali kvalitu a urýchlňovali inováciu tovarov. Zabezpečovanie prepravných potrieb obyvateľstva a najmä kvality poskytovaných služieb pri preprave robotníkov a žiakov sú permanentne v centre pozornosti našich občanov a nás poslancov. Nároky na osobnú hromadnú dopravu neustále rastú. Už po niekoľko rokov sa znižuje počet prepravovaných osôb na železnici presunom na dopravu ČSAD, ktorá pre občanov má viaceré výhody. Zvyšovanie kvality týchto služieb naráža na problémy ekonomického i technického charakteru.“ [4]. A napríklad poslanec Vincent Földes na 19. schůzi dne 12. prosince 1985 uvedl: „Veď takmer tretina výrobkov má mať vysokú technicko-ekonomickú úroveň. Domnievame sa však, že podiel nových výrobkov z celkovej výroby tovaru je ešte malý.“ [5]

Konkrétní nedostatky v zásobování a nízká kvalita

Komunistka a poslankyně Petronela Višňovcová byla v otázce zásobování slovenského trhu a v otázce nedostatečné kvality konkrétní a na 18. schůzi dne 24. října 1985 vystoupila s následujícími poznatkami: „Zásobovací situáciu v potravinárskom tovare v uplynulých štyroch rokoch 7. päťročnice možno hodnotiť pomerne vyrovnaným vzťahom medzi ponukou a dopytom vo všetkých rozhodujúcich druhoch potravín. Je však potrebné zlepšiť zásobovanie vidieka mäsom a mäsovými výrobkami. Kvalita niektorých potravinárskych výrobkov, najmä mlieka, mäsa a výrobkov z nich nie je uspokojivá. Mäsové výrobky napr. sú často presolené a tým trpí ich kvalita. Túto kvalitu treba omnoho rozhodnejšie riešiť a tak zlepšiť kvalitu spomínaných výrobkov. Predaj priemyselného tovaru svedčí o trvalej a v podstate tiež uspokojenej spotrebe predovšetkým textilu a obuvi. Dosiahlo sa zvýšené tempo predaja predmetov dlhodobého používania. Nepostačujúca je však jeho štruktúra. V rokoch 7. päťročnice sa napriek vynaloženému úsiliu nepodarilo zabezpečiť žiadúcu skladbu tovarov v sortimente odievania. V priemyselnom tovare dlhodobého používania sú nedostatkovými mrazničky, farebné televízory, šijacie stroje i bicykle. Úroveň vnútorného trhu bola narušovaná nedostatočnou kvalitou niektorých druhov výrobkov, ktoré prenikali z výroby do obchodnej siete. Medzi ne patrí i nábytok. Ďalšími tovarmi, v ktorých bola zaznamenaná nižšia kvalita, dovoľte niektoré spomenúť: automatické práčky, kompresorové chladničky, tepelné spotrebiča, čiernobiele televízory, prijímače, magnetofóny. Chýbajú aj niektoré druhy galantérnych tovarov, napr. opasky, vešiaky a iné mnohé ďalšie výrobky. Nedostatky v štruktúre ponuky sú predmetom teda oprávnenej kritiky našich pracujúcich. Pri kvalitnom zabezpečovaní služieb vnútorného obchodu zohráva popri mechanizácii a technike prirodzene najdôležitejšiu úlohu ľudský činiteľ - pracovníci. Preto výchove mladej generácie v rezorte obchodu sa musí venovať trvalé ešte väčšia pozornosť, aby vzťah pracovníkov obchodu k občanom bol citlivejší, aby sa zvyšovala kultúra predaja.“ [6]

Dále zde vystoupila i s kritikou služeb a dopravy: „Popri kladnom hodnotení čiastkových výsledkov v rozvoji služieb obyvateľstva treba poukázať na niektoré problémy v tejto oblasti. Neuspokojujúca je kvalita, najmä vzhľadové a úžitkové vlastnosti zákaziek, nedostatočná je úroveň obsluhy, pretrvávajú problémy v materiálno-technickom zásobovaní. Po zvýšení cien zákazkových služieb klesá dopyt občanov po týchto službách. Prevádzky v niektorých okresoch, mestách a ich sídliskách i obciach sú nerovnomerne rozmiestnené. Žiada sa preto riešiť za účinnej pomoci plánovacích orgánov materiálno-technické zásobovanie v záujme dostatku potrebných materiálov na jednotlivé druhy služieb, pretože dodávky tak ako sa realizujú nie sú úplné, pretože sa neplnia na 100 %. Hlavnou úlohou dopravnej sústavy je včas, plynulé, kvalitne a efektívne zabezpečovať prepravné potreby národného hospodárstva a obyvateľstva. Vďaka obetavosti pracovníkov dopravy i národných výborov sa dané úlohy darilo plniť. Prepravné potreby národného hospodárstva a obyvateľstva sú v zásade zabezpečené a darí sa znižovať aj ich prepravnú náročnosť. Pretrvávajú však ešte nedostatky najmä v rýchlosti dopravy, včasnosti a spoľahlivosti, v znižovaní nehodovosti, vo využívaní protismernosti prepráv i v kultúre cestovania. Súdruhovia poslanci a poslankyne poukázali najmä na nízku úroveň kultúrnosti cestovania, ktorá súvisí aj so zlým a zastaralým technickým stavom autobusov, s vybavenosťou autobusových staníc a zastávok... Dôležitú úlohu zohráva i kvalita a dĺžka komunikačnej siete. Tempo jej výstavby a rekonštrukcie je žiadúce zrýchliť. Podobne sa treba zamyslieť i nad urýchlením rekonštrukcie železničných staníc, a to najmä v Bratislave, Žiline, Leviciach a v ďalších mestách.“ [7]

Na 19. schůzi Slovenské národní rady ze dne 12. prosince 1985 byl konkrétní i komunistický poslanec Juraj Hlinka: „Zatiaľ čo dodávky základných druhov potravinárskeho tovaru menovite mäsa, hydiny, mlieka, syrov, múky a ďalších potravín sú zabezpečené v súlade s potrebami trhu, sortimentné rozpory v dodávkach niektorých druhov priemyselného tovaru, najmä textilu a odevov, obuvi predstavujú vo vzťahu k potrebám závažné rozdiely. Preto ich riešeniu treba v ďalšej etape dodávateľsko-odberateľských rokovanií venovať zvýšenú pozornosť. Z rozpravy na rokovaní nášho výboru tiež vyplynulo, že i v dohodnutom objeme dodávok sú viaceré odchýlky od požiadaviek občanov. Otvorene a konkrétne sme poukazovali na skutočnosť, že štrukturálne problémy na vnútornom trhu sú dôsledkom toho, že výroba a ponuka tovarov sa odlišuje od požiadaviek spotrebiteľov. Odklon od spotrebiteľského dopytu sa sústreďuje najmä do priemyselného tovaru, kde nedostatkovosť v niektorých druhoch je dlhodobjšieho rázu a vyplýva i z nedostatočného plnenia programu odstraňovania vybraných nedostatkových druhov tovaru. Žiada sa tiež dôsledne plniť dohodnuté dodávky tak v množstve, ako aj v štruktúre, v čase a na konkrétne miesto.“ [8]. Nebyly to jediné problémy J. Hlinka zmínil problémy v zásobovaní obyvateľstva uhlím a palivovým drevom a na nízku kvalitu uhlí. Důvodom špatného zásobování byla diskoordinace v dodávce komplementárního výrobního statku, v tomto případě šlo o službu dopravy: „Viacerí poslanci nášho výboru na základe skúseností zo svojich volebných obvodov signalizovali problémy v zásobovaní obyvateľstva uhlím a palivovým drevom. Navyac poukázali i na to, že dodávané uhlie je nekvalitné a väčšinou hodne prachové. Hlavnou príčinou miestneho nedostatku uhlia je jeho doprava. Pri doterajšom tempe dodávok uholných palív pre vnútorný trh SSR je predpoklad splnenia očakávaných dodávok a tým aj vytvorenia celkových plánovaných zásob palív. Pravda, akékoľvek ďalšie výluky v sieti ČSD by splnenie týchto dodávok pre trhové fondy SSR veľmi sťažili. Organizátorskou prácou treba tomu včas predchádzať.“ [9]

Nedostatky ve službách

Hlinka kritizoval i služby: „Niekolko slov chcem povedať k problematike služieb poskytovaných obyvateľstvu, keďže sme prerokovali i časť rozpočtu národných výborov. Na jeho základe možno konštatovať, že plánovaný rast rozvoja služieb môže prispieť k spokojnosti našich občanov. V pláne a rozpočte tejto kapitoly sú vytvorené podmienky pre zrýchlenie rozvoja a skvalitnenie služieb, rozšírenie ich siete a sortimentu. Rozhodnejšie sa žiada postupovať v oblasti kvality, včasnosti a

pohotovosti poskytovaných služieb. Najzávažnejšou úlohou riadiacich orgánov národných výborov i organizácií služieb je zachovanie únosnej miery nákladovosti, najmä však výrobné réžie podnikov. Zlepšenie v oblasti služieb vyžaduje súčasne, aby príslušné výrobné podniky a organizácie s väčšou zodpovednosťou zabezpečovali materiály a náhradné diely pre podniky miestnej výroby a služieb.“ [10]. Na 18. schůzi SNR ze dne 24. října 1985 nebyl spokojen s oblastí služeb zcela ani premiér Peter Colotka. Dle něj: „Vieme, že praktická aplikácia zákonom zvýšených kompetencií národných výborov nie je bez problémov. V ich činnosti sú ešte značné rezervy v skvalitňovaní výkonu štátnej správy, zvyšovaní účinnosti práce volených orgánov a v nemalej miere i v práci poslancov a aktívov. Väčšiu iniciatívu, pochopenie a rozhodnosť musia národné výbory, najmä na nižších stupňoch preukazovať pri riešení takých problémov, ako je čistota a poriadok na uliciach, v parkoch, na nových sídliskách, dodržiavaní predajného času v obchodoch a v prevádzkach služieb i pri prekonávaní ďalších nedostatkov, ktorých odstraňovanie síce nekladie vysoké nároky na finančné prostriedky, ale ich neriešenie vyvoláva oprávnenú nespokojnosť a kritiku obyvateľov.“. Tentýž autor požadoval, aby národní výbory zlepšili i správu bytového fondu a zkvalitnili služby bytových organizácií. [11]

Průmysl na Slovensku pohledem 20. schůze SNR

O slovenském průmyslu se živě diskutovalo (nejen) na 20. schůzi 15. května 1986 Slovenské národní rady (SNR) ze dne 15. května 1986. Vystoupil zde dlouholetý komunistický ministr financí SSR František Mišeje. Ten nejprve hospodářství vcelku pochválil: „ ... napriek niektorým zložitostiam vo výrobných i ekonomických podmienkach sa v uplynulých rokoch ďalej upevnili pozitívne tendencie rozvoja nášho hospodárstva. Úlohy štátneho plánu sa vcelku splnili i prekročili.“ [12] V některých dalších bodech už tak jeho projev přesvědčivý není: „Ak hovoríme o pozitívnom plnení plánovaných úloh, nemôžeme nevidieť, že vývoj nebol na všetkých úsekoch rovnako úspešný. V hospodárstve zostal rad nevyriešených problémov a nevyužitých rezerv. Za osobitne nepriaznivý jav považujeme značné, väčšinou neodôvodnené rozdiely medzi organizáciami v intenzifikácii a zhospodárňovaní výroby. Tvorbu nových hmotných zdrojov naďalej ovplyvňovali pomerne vysoké vklady do reprodukčného procesu, najmä do nových výrobných zariadení a ich nedostatočné využívanie. To súčasne vyvolávalo vysoké nároky na finančné zabezpečenie a na štátny rozpočet.“ [13] Dochádzelo zde k promrhání investic.

František Mišeje kritizoval i vědeckotechnický rozvoj, pokles ve využívání základních prostředků, neschopnost dotáhnout investiční výstavbu, problémy s dosahováním technicko-ekonomických parametrů u nových investic a zmínil i efektivnost vývozu a problém selhání jediného muže: „Vedeckotechnický rozvoj sa vo väčšine podnikov zatiaľ pomaly presadzuje pri komplexnom riešení problémov zvyšovania efektívnosti. Prínosy vedy a techniky sa v žiadúcej miere neprejavujú v kvalite, spoľahlivosti, životnosti, funkčnej účinnosti - jednoducho v raste úžitkovej hodnoty výrobkov a najmä v zhodnocovaní materiálových vstupov a energií. Predovšetkým vo zvyšovaní akosti sú z hľadiska využívania vedeckotechnického rozvoja rozsiahle rezervy. O tom svedčí najmä neuspokojivý vývoj a úroveň dosahovaných zahraničných cien, ale aj rozsah reklamácií a rastúce náklady na opravy, výrobkov...Nezlepšuje sa ani využívanie základných výrobných fondov. V rezorte priemyslu výťažnosť strojových základných prostriedkov bola na úrovni roku 1984, pričom v ľahkom a chemickom priemysle sa táto zhoršila. Podľa hlavných smerov hospodárskeho rozvoja na 8. päťročnicu tento nepriaznivý vývoj je nevyhnutné urýchlene a rozhodne riešiť. Cestou k tomu je plnšie časové a výkonové využívanie výrobných fondov, najmä technicky progresívnych a dosahovanie projektovaných parametrov na nových kapacitách. Vyžaduje to, aby sa reprodukcia základných fondov zabezpečovala na kvalitatívne vyššej úrovni, a to tak v smerovaní investícií do odvetví a odborov výroby, ako aj v ich skladbe, kde rozhodujúcu časť nových investícií musíme orientovať do strojov a zariadení. V investičnej výstavbe sa výraznejšie nezlepšuje doba a plynulosť výstavby, neuspokojivo sa plnili úlohy v uvádzaní nových kapacít do prevádzky a dosahovaní projektovaných technicko-ekonomických parametrov. Zaostávanie v dosahovaní technicko-ekonomických parametrov na nových kapacitách sa zaznamenalo najmä v organizáciách drevospracujúceho

priemyslu, ale i na niektorých kapacitách v ľahkom priemysle. Obdobné problémy pretrvávali i na nových kapacitách v potravinárskom priemysle. Účinnosť opatrení, ktoré sa doteraz prijali v tejto oblasti, sa zatiaľ dostatočne neprejavila.“ [14]

Zaostávaní slovenského priemyslu za vyspělým svetom informoval poslanec Ján Pikula na 19. schůzi SNR: „Výsledky dosiahnuté v rozvoji ekonomiky SSR preukazujú, že zatiaľ nie sú ešte vyčerpané zdroje a možnosti ďalšieho rastu jej výkonnosti. Treba vidieť, že sme ešte nedosiahli žiadúci prechod k urýchleniu rozvoja a jeho intenzifikácii tak, ako si to vyžadujú podmienky 8. päťročnice. Naša výroba je ešte v mnohých prípadoch energeticky, materiálové i v prácnosti náročnejšia, ako je tomu vo vyspelých krajinách a v kvalite i technickej úrovni u mnohých výrob a výrobkov zaostávame. Na rokovaní výborov SNR poslanci poukazovali, že je treba presadzovať zásadný obrat k intenzifikácii ekonomiky najmä vytváraním ekonomického tlaku na rast efektívnosti, podporou vecných zámerov plánu a zabezpečovaním štrukturálnych zmien, upevňovanie vonkajšej a vnútornej economickej rovnováhy ako vcelku tak i v štruktúre, finančnej a menovej rovnováhy a vyrovnanosti štátneho rozpočtu a zabezpečovanie ďalšieho skvalitňovania a rastu životnej úrovne obyvateľstva a upevňovanie jeho sociálnych istôt.“ [15] Všiml si zde také ztrátových podniků a neplnění plánovaných kapacit u nové výroby: „Ešte stále je dosť podnikov, ktoré majú vo svojej činnosti stratu. Je nedobрым vysvedčením nášho investičného rozvoja, keď práve v novovybudovaných kapacitách namiesto zisku produkujeme stratu. Ide pritom o odvetvia, ktoré sme rozvíjali ako perspektívne na báze vlastných surovínových a hmotných zdrojov.“ [16] Zaostávame za vyspělým svetom, to je jasný vzkaz poslance Jána Pikuly. Ani speciální dotace z Moravy, Čech a Slezska na tom nic nezměnily.

14. Zemědělství, nedostatky a rozkrádání v 70. letech

Zemědělství, zemědělská technika a diskoordinace

Na 9. schůzi České národní rady (ČNR) ze dne 26. a 27. října 1978 komunista a ministr zemědělství a výživy Miroslav Petřík upozornil na diskoordinace v dodávkách výrobních statků (statků nutných pro řádné dokončení výroby) pro zemědělství, kritizoval i investiční výstavbu a upozornil na to, že úspěšné plnění plánu nemuselo znamenat mnoho: „Na úseku chemizace se každoročně zvyšují dodávky průmyslových hnojiv, které jsou výrazným intenzifikačním faktorem růstu rostlinné výroby. Proti 231 kg/ha zemědělské půdy v roce 1975 můžeme počítat pro rok 1979 s dávkou 253 kg/ha. Stále však neuspokojivá je výroba některých speciálních druhů pesticidů, biofaktorů a chemických surovin pro potravinářský průmysl... Z hlediska dalšího rozvoje potravinářského průmyslu a zemědělství jsou stále problémy s dodávkami výkonné dopravní techniky, zejména o vysoké tonáži, speciálně přizpůsobené potřebám zemědělské velkovýroby, potravinářského a krmivářského průmyslu. Zatím se věci řeší v rámci kooperace podniků všeobecného strojírenství a výrobně hospodářské jednotky strojně traktorových stanic... Ani v zemědělství a potravinářském průmyslu neprobíhá výstavba bez starostí a problémů, které jsou ve větší či menší míře společné investiční výstavbě v celém národním hospodářství. Úspěšné plnění ukazatelů plánu pak samo o sobě nevyjadřuje ještě míru krytí skutečných potřeb či požadavků těchto odvětví, které je možno kryt postupně podle možností národního hospodářství.“ [1] Tento řečník také upozornil na problematickou návratnost investic do zemědělství, což naznačuje jistou míru nepovedených investic: „Důchodová situace zemědělských podniků v roce 1975 a zejména v roce 1976 byla výrazně ovlivněna poklesem hrubé zemědělské produkce proti dosažené úrovni předchozích let, a to jednak vlivem mimořádně nepříznivých klimatických podmínek, ale hlavně vzestupem nákladovosti výroby spojené s klesající účinností vkladů do výroby. Stále zaznamenáváme značnou důchodovou diferenciaci mezi zemědělskými podniky v jednotlivých oblastech. Nepříznivý vývoj vlastních nákladů v zemědělské výrobě a klesající účinnost materiálových vkladů do výroby vyžaduje soustředěnou a soustavnou pozornost řídicích orgánů na všech stupních. Byla přijata opatření, aby vývoj vlastních

nákladů se ve všech organizacích podrobně analyzoval se zvláštním zaměřením na materiálové a neproduktivní náklady.“ [2]

Komunista Jan Jirásek upozornil na 9. schůzi ČNR na spotřebování kapitálu v zemědělství a potravinářském průmyslu, vzpomněl špatnou strukturu dodávané techniky a upozornil i na dlouholetý nedostatek náhradních dílů a spotřebovávání kapitálu: „Domnívám se, že bychom měli při plánování zemědělské výroby brát v úvahu úroveň příslušné techniky a technologie, přírodní podmínky i nerovnoměrné rozmístění pracovních sil a z těchto hledisek plánované úkoly zabezpečovat daleko komplexněji, včetně podmínek pro nutnou reprodukci kádrů a pracovních sil, v níž výstavba bytů pro zemědělství hraje významnou úlohu. Z tohoto hlediska bych chtěl ocenit zpracování názorů na soustavu zemědělských strojů ve známém programu A 10, ale současně upozornit, že by již v některých případech potřeboval přehodnotit z hlediska nejnovějších poznatků a potřeb, které vyplývají z měnící se struktury a organizace zemědělské velkovýroby. Jsme si vědomi, že výroba strojů nové generační řady bude postupná a že i dodávky mechanizace pro zemědělství musí být v souladu s možnostmi národního hospodářství. Proto úkoly plánované v tomto směru pro 6. pětiletku považujeme tak, jak je uvedeno ve zprávě vlády, za kritérium vztahů mezi strojírenstvím a zemědělstvím. Přesto musíme upozornit na to, že v současné době v důsledku finančních limitů na nákup strojů v družstvech neprobíhá ani prostá reprodukce v obnově zemědělské techniky a dopravních prostředků. Obdobně je tomu i v potravinářském průmyslu. Pokládáme za nutné na tyto skutečnosti upozornit proto, že dlouhodobější setrvávání tohoto vývoje by mohlo negativně ovlivňovat rozvoj uvedených odvětví se všemi z toho vyplývajícími důsledky. Ve zprávě vlády ČSR se konstatuje, že plánované dodávky strojů jsou ve finančních objemech naplňovány a jsou vytvářeny předpoklady, aby byly úkoly 6. pětiletky objemově splněny. Tento pozitivní fakt však narušuje skutečnost, že nejsou plněny dodávky zemědělské techniky ve své struktuře. Projevuje se to zejména v nedostatečném plnění úkolů v dopravní technice, kdy jsme již 2 roky měli dostávat zemědělské automobily, ale fakticky nejsou. Nejsou uspokojovány potřeby v nakladačích, nejsou dodávány v potřebném množství traktory, zejména o výkonu nad 100 koní, malotraktory, některé stroje a zařízení pro mechanizaci živočišné výroby a chlazení mléka. Vážná je situace v dodávkách techniky pro pěstování a sklizen brambor a cukrovky, zeleniny a ovoce, je nedostatek strojů pro úklid slámy, nedostatečně je řešena mechanizace pro horské oblasti a zemědělské stavebnictví. Tyto nedostatky ve struktuře dodávané zemědělské techniky, vytvářejí vážný problém při zajišťování zemědělské rostlinné výroby a její sklizně a v řadě případů vedou ke stressovým situacím u řídicích pracovníků, neboť zajišťování pracovních sil a dopravních prostředků z ostatních odvětví národního hospodářství na výpomoc vyžaduje neúměrnou námahu a zvýšené náklady. Již dlouhou řadu let se hovoří o nedostatku náhradních dílů a tento stav je kritizován. Musíme znovu s plným důrazem upozornit, že tento stav dále přetrvává. Jsme si vědomi, že ne vždy se s náhradními díly v zemědělství dobře hospodaří a proto chápeme úpravu cen náhradních dílů jako opatření směřující k jejich efektivnějšímu využívání. V tomto směru se postupně zavádí i nová organizace skladování, která též má za cíl zlepšit hospodaření s náhradními díly.“ [3]

Na nedostatek náhradních dílů v zemědělství upozornil i komunista Jaromír Hájek, zřejmě plán moc nepočítal s tím, že více techniky bude vyžadovat více náhradních dílů: „Jde především o péči o základní prostředky, jejíž úroveň by měla růst úměrně s přibývajícím počtem strojů a zařízení, s jejich složitostí i s náklady na jejich pořízení. Zatím tomu však vždy není, o čemž svědčí i výsledky průzkumu situace v zabezpečování potřeb vybavenosti, údržby a oprav strojních základních prostředků, který provedl náš výbor v letošním roce. Problémy se soustřeďují zejména do nedostatku náhradních dílů, servisu a vlastních i externích opravárenských kapacit. To má svůj vliv i na růst materiálových nákladů a na nižší využívání strojů a zařízení. Např. jen podíl prostojů z titulu nedostatku náhradních dílů a neplánovaných oprav na celkových prostojích traktorů činí 7 až 12 %. Zemědělské podniky a STS se snaží vyrovnat s touto situací tím, že si vyrábí příslušné díly a opravy provádějí pokud možno sami, přičemž si vytvářejí vlastní sklady náhradních dílů, což není vždy efektivní jak z hlediska pracovních sil, tak i nákladů. To je také jedna z příčin, proč náklady související s opravami základních prostředků bez

vyplacených mezd stouply za poslední tři roky o více než 21 %. Zanedbatelný není ani rozsah prováděné technické údržby, na kterou se jen u traktorů spotřebuje denně podle odhadu okolo 110 000 pracovních hodin. Nad tím je třeba se zamyslet a hledat příslušná řešení, a to i např. výstavbou společných servisních středisek u větších zemědělských podniků, výstavbou ústředních skladů náhradních dílů a samozřejmě i zlepšením dodavatelsko-odběratelských vztahů. S rozvojem mechanizace souvisí i přísun nové techniky pro zemědělsko-potravinářský komplex. Jde v prvé řadě o důsledné plnění plánovaných dodávek strojů a zařízení a o řízení jejich další výroby a dodávek tak, aby tyto výrobky odpovídaly potřebám tohoto odvětví v požadované struktuře, kvalitě, výkonnosti a v neposlední řadě i vysokou úrovní typizace a unifikace. Jenom pro ilustraci uvádím, že v současné době se vyskytuje v zemědělských podnicích např. 27 typů traktorů, 7 typů obilních sklízecích mlátiček, minimálně 10 typů nákladních automobilů apod., přičemž ceny nově dodávaných typů zemědělských strojů a zařízení neodpovídají vždy kvalitě a výkonovým parametrům.“ [4] Je patrné, že zvrátit investice k vyšší kapitálové vybavenosti práce mohl zapříčinit jen pouhý nedostatek náhradních dílů.

Nejen na problémy v dodávkách některý docela banálních věcí upozornil i komunista František Rozhon: „Zemědělská technika a zařízení klade také vysoké požadavky na dodávky pryžových výrobků. Zásobování zemědělství těmito výrobky se uskutečňuje se značnými potížemi. Na základě narůstajících rozporů v zabezpečování potřeb národního hospodářství výrobky z technické pryže, bylo ve výrobních podnicích ministerstva průmyslu ČSR přikročeno k mobilizaci všech dostupných zdrojů a rezerv. V důsledku těchto opatření a iniciativou pracujících i přesčasovou prací, se podařilo u vybraných výrobků technické pryže zvýšení výroby asi o 10 %. Přes uvedená mimořádná opatření a dosažené výsledky, nejsou plně uspokojovány stále rostoucí požadavky na různé druhy těsnění, hřidelové těsnění, lisovaný gumokov, akumulární skříně apod. Těživá situace je u některých druhů hadic a dopravních pásů. Často pro tyto drobné dílce jsou zemědělské stroje nepoužitelné. Tento nepříznivý stav v dodávkách pryžových výrobků trvá již několik let. Na tuto situaci je poukazováno širokou veřejností a kritika zazněla i na jednání výboru ČNR pro průmysl a stavebnictví.“ [5]

Nedostatky a nekvalita

Místopředseda vlády ČSR, dříve ministr obchodu ČSR a komunista Štěpán Horník na 9. schůzi České národní rady ze dne 26. října 1978 upozornil na diskoordinace v podobě zajištění skladů na obilí a na nedostatky a přebytky na trhu (byť upozornil zároveň i na rostoucí spotřebu masa): „I když musíme říci, že v této pětiletce a v části minulé pětiletky se nám podařilo postavit mnoho skladů na obilí, dobrých, pěkných, mechanizovaných a účelných skladů, ale když si spočítáte úrody před pěti, sedmi léty a kapacity na skladování a současné úrody a kapacity, které máme ke skladování dnes, musíme bohužel konstatovat, že se situace relativně počítáno na množství úrody, vůbec nezlepšila, ale že rok od roku nám zůstává čím dále tím více obilí, které jsme horko a těžko vyrobili, které je špatně skladováno. A každý z nás ví, co to je za ztrátu... Pokud jde o zeleninu, dopadlo to tam velmi špatně, proti plánu jsme dostali méně o 8 000 tun rajských jablíček, o 8 000 tun paprik, úplný "výbuch" byl u okurek-nakládaček, kterých nám chybí prakticky 50 % - 24 000 tun. Nakládačky v letošním chladném počasí prostě nenarostly. Pokud jde o zelí, můžeme vyrobit jenom to, co umíme prodat, ale máme ještě na skladě zelí z loňského roku. Pokud jde o ovoce, výpadek je prakticky všude, od jahod, přes meruňky atd. Nyní se trochu ukazuje přebytek padaných jablek, ale je to proto, že kromě plantáží specializovaných na pěstování tržního ovoce, jiné organizace nemají lidi k česání ovoce a jablka se prostě se stromu setřesou a odevzdávají se jako padaná. Počítali jsme s jejich menším množstvím, dostáváme jich víc, jsme po pravdě řečeno rádi za ně a děláme všechno možné, abychom je zpracovali.“ [6] Proč se nemohly prostě chybějící věci dovézt? Protože ekonomika nebyla schopna tolik vyvážet, aby získala zahraniční měnu.

Některé služby měly zřejmě nevalnou úroveň: „Nedořešená je problematika nedobrého technického stavu motorových vozidel, nízká úroveň servisu, nedostatek náhradních dílů, malý počet stanic

technických kontrol. Proto bude třeba tuto situaci co nejdříve řešit, a to i v souvislosti s přípravou zásad zákona o provozu na pozemních komunikacích.“ [7] Ani s kvalitou to nebylo slavné: „Neuspokojivý stav je v jakosti spotřebního zboží. Ve značném rozsahu proniká nejakostní zboží na vnitřní trh a až ke spotřebiteli. To má za následek i rostoucí objem spotřebitelských reklamací. Zatímco v roce 1973 činila hodnota reklamovaného zboží přes 229 milionů Kčs, v roce 1977 představovala hodnota reklamovaného zboží již přes 450 milionů Kčs. Kromě skutečnosti, že na vnitřní trh proniká ve značném rozsahu stále nekvalitní zboží, svědčí tento vývoj spotřebitelských reklamací i o tom, že spotřebitelé už znají a postupně stále více využívají možností, které jim reklamační řády poskytují. Seznámili jsme se s tím, že orgány České obchodní inspekce provedly několik tematických prověrek, ve kterých se zabývaly otázkou kontroly jakosti a uskladnění zboží vždy v příslušném sortimentu od výrobního podniku přes velkoobchodní sklady až do prodeje. V poslední době byla tato prověrka provedena v sortimentu nábytku, automatických praček a výsekového masa. Byly zjištěny vážné nedostatky jak v samotné výrobě, tak i při uskladnění zboží ve velkoobchodních skladech a při jeho prodeji.“ [8]

Rozkrádání socialistického vlastnictví se dařilo

Řeč Karla Šimona nás navedla na problém kriminality a korupce. Dlouholetý generální prokurátor ČSR a komunista JUDr. Jaroslav Krupauer (viz i podkapitola 5.1) na 9. schůzi ČNR upozornil na problém rozkrádání socialistického vlastnictví: „Uspokojivý není ani velmi malý počet stíhaných pachatelů trestných činů proti hospodářské kázní, proti socialistické hospodářské soustavě, úplatkářství a zneužívání pravomoci veřejného činitele, který stěžuje odpovědí skutečnému výskytu těchto záporných jevů v ekonomice a v životě společnosti vůbec... V první řadě šlo o účinné uplatňování prostředků práva při ochraně socialistické ekonomiky a majetku v socialistickém vlastnictví. Trestná činnost namířená proti těmto velmi důležitým zájmům představuje plných 20 % kriminality a je vůbec nejpočetnější skupinou trestné činnosti. Škody způsobené naší ekonomice přesáhly v minulém roce 300 000 000 Kčs, přičemž odhalování a úplné zjišťování spáchaných činů je obvykle spojeno s nemalými obtížemi... Ve snaze přispět dozorem nad dodržováním zákonnosti k posílení státní, hospodářské a pracovní kázně orgány prokuratury provedly v roce 1977 a v prvním pololetí 1978 zhodnocení stavu zákonnosti v tak důležitých hospodářských odvětvích ČSR, jakými jsou stavebnictví, zemědělství, státní a družstevní obchod. Shromážděné poznatky o porušování právních norem a o příčinách vedoucích k porušování zákonnosti byly projednány s příslušnými ústředními orgány, řídicími orgány v krajích i s těmi hospodářskými organizacemi, v nichž byly zjištěny nejzávažnější nedostatky... Obdobně jsme přistoupili ke zhodnocení stavu zákonnosti ve vybraných úsecích státní správy, zejména v rozhodovací činnosti národních výborů. Vycházeli jsme z toho, že národní výbory, jeden ze základních kamenů celého socialistického politického systému, plní i rozsáhlé úkoly při tvorbě a dodržování socialistického právního řádu. Naše poznatky ukázaly, že přes nesporné zlepšení v průběhu posledních let a soustavnou péči ústředních orgánů státní správy se i v současné době vyskytují při uplatňování právních předpisů v rozhodování národních výborů některé nedostatky. Přitom každé porušení zákona při rozhodování o právech a povinnostech občanů, které přísluší orgánům národních výborů, přináší s sebou škodlivé společenské a politické důsledky, oslabuje důvěru občanů k orgánům socialistického státu, ztěžuje uplatnění socialistické demokracie a rozvoj společenských jistot našich občanů.“ [9] Pro důkaz toho, že se za dalších cca 10 let nic nezměnilo, nechť si čtenář přečte podkapitolu 5.1.

Nyní uvedeme pár konkrétních dat k problému rozkrádání socialistického vlastnictví: „Hlavní pozornost soudů je v současné době zaměřena na společensky nejzávažnější úseky trestné činnosti, především na trestnou činnost proti socialistické ekonomice. Přestože počet trestných činů tohoto druhu se v posledních letech snižuje /např. v roce 1973 bylo odsouzeno pro rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví 8 258 osob, v roce 1977 celkem 6 035 osob/, nelze ji podceňovat, neboť se stále ještě vyskytuje velký počet zejména závažných skupinových trestných činů s poměrně značnými škodami /pro ilustraci uvádím, že v roce 1977 činily škody způsobené pravomocně odsouzenými

pachatelé trestného činu rozkrádání skoro 37 000 000 Kčs/." [10] Odsuzovány byly tisíce osob a šlo částečně o organizovanou činnost. Samozřejmě orgány byly schopné odhalit jen určitou část těchto činností.

15. Hromadící se zásoby, dluhy a zaostalost

Hromadící se zásoby

Došli jsme na závěr našeho pojednání. Dejme tomu, že se nalézáme se ve stavu, kdy ceny neodrážejí vzácnost výrobních a spotřebních statků a nemohou být tedy adekvátně použity jako vstupy do ekonomické kalkulace. Čili stávající obrovské množství informací nemůže být adekvátně zpracováno, protože neexistuje soukromé vlastnictví výrobních faktorů a podnikatelé nemohou v ekonomice působit. Neexistence soukromého vlastnictví výrobních faktorů a znemožnění působení podnikatelů navíc neumožňují ani správné odhadování budoucího vývoje poptávky po produktech, tak, aby její uspokojování bylo v rámci daných podmínek, co nejplynulejší (metoda pokusu a omylu, směřování výrobních faktorů do rukou podnikatelů, kteří jsou v dané době a oboru nejschopnější, zainteresovanost podnikatelů na dosažení zisku a rozmnožení jejich majetku), a tedy likvidace palčivých nerovnováh na trhu, co nejrychlejší. Pak v takovém stavu platí, že uspokojování poptávky spotřebitelů, výrobců nižšího řádu a i vládců bude méně plynulé a nerovnováh bude více. Ty se budou odrážet ve významných nedostacích, přebytčích (zásobách nad plán) a diskoordinacích v dodávkách komplementárních statků, nutných k dokončení výrob a k řádné spotřebě. Svě nám o nadměrných zásobách řekne dlouholetý ministr financí ČSR Jaroslav Tlapák, který vystoupil na 16. schůzi České národní rady ze dne úterý 24. června 1980: „Zamýšlíme-li se nad společenskou efektivností, nad její úrovní v loňském roce, je třeba se zvláště zmínit o vývoji zásob. Z hlediska celkového hodnocení - zejména v jejich struktuře, se projevují značné nedostatky. Zásoby ústředně řízených státních hospodářských organizací se zvýšily o 11 mld 400 miliónů Kčs a dosáhly 160 mld 100 miliónů Kčs. Když připočítáme výsledky, které v této oblasti zaznamenaly organizace řízené národními výbory, výrobní a spotřební družstva, pak výše zásob představuje 186,2 mld Kčs. Zvýšení jejich objemu tak na území ČSR vázalo 8 % vytvořeného národního důchodu. Přírůstek byl proti roku 1978 dvojnásobný a za léta 6. pětiletky absolutně nejvyšší. Na značné možnosti, které na tomto úseku máme, poukazuje i srovnání s průmyslově vyspělými zeměmi, kde docilují zhruba třetinového růstu na 1 % přírůstku národního důchodu.“ [1] Jde v případě zásob až o neuvěřitelně vysoké číslo (násob alespoň šesti pro získání částky v dnešních cenách). Zásoby představovaly jednou provždy zcela anebo částečně utopené vzácné výrobní faktory, což zvláště vynikne v kontrastu se zároveň panujícími nedostatky v zásobování v jiných oblastech. Šlo o plýtvání, převyšující i dotace pro Slovensko.

Dluhy

Dle našich ekonomických (a sociálních) historiků V. Průchy (a jeho kolektivu) a L. Žídka byly evropské země RVHP u kapitalistických zemí zadlužené. „V přepočtu na jednoho obyvatele se Polsko, Maďarsko a NDR dostaly do postavení význačných světových dlužníků a mnohdy nebyly schopny splácet ve stanovených termínech půjčky a úroky z nich. Rumunsko se do roku 1990 vymanilo ze zahraničních dluhů vývozem základních životních potřeb, což přispělo k rozpadu jeho vnitřního trhu.“ Toto zadlužení a z něho plynoucí splácení půjček a úroků nutilo země RVHP vyvážet své kvalitnější výrobky přednostně do věřitelských zemí a neplnit vzájemné závazky, to však paralyzovalo činnost RVHP. Jedním z důvodů zadlužení zemí RVHP bylo i poskytování úvěrů jiným státům (některé tyto úvěry byly i politicky motivované), ale jejich návratnost byla v mnoha případech nejistá. Zadlužení ČSSR činilo roku 1989 7,9 mld. dolarů, a na hlavu 757 dolarů. Avšak u Maďarska dosáhly tyto cifry 20,4 mld. dolarů a 4 261 dolarů na hlavu, a u Polska 40,8 mld. dolarů a 2 843 dolarů na hlavu. [2] Nešlo tedy u Maďarska a Polska zrovna o málo peněz. Na druhou stranu výhodné půjčky či případně i trvalé nevratné dotace poskytovaly jiným státům i státy Západu, například USA Izraeli,

Egyptu, ale i svým různým diktátorským satrapům jinde ve světě. Čili země Západu v tomto žádnou velkou výhodu oproti zemím „Východu“ neměly. Jak je z uvedeného patrné, lidé na Západě byli již v té době ochotni něco socialistickým zemím půjčovat, tehdy už totiž neplatilo okřídlené leninské: dluhy se neplatí. Dokonce je zřetelně patrná snaha dluhy splácet, protože jinak by socialistické státy přišly v očích věřitelů o svůj kredit a půjčky by dostaly za velmi draho anebo vůbec.

Zaostalá ekonomika

Na úplný závěr našeho historického pojednání uvedeme ještě jednu citaci, která upozorňuje na dost značnou surovinovou náročnost české socialistické ekonomiky, ve srovnání se státy Západu. Poslanec Ladislav Kubíček na 12. schůzi ČNR dne 26. Čerbná 1979 uvedl: „Dovolte, abych se v této souvislosti dotkl jedné, ale zato velmi významné složky úspor, a to jsou paliva a energie. Světová spotřeba prvotních energetických zdrojů neustále roste. Za dvacet let od roku 1955 do 1975 vzrostla 2,5x, tj. průměrně zhruba asi o 4,7 % ročně. Přitom je ale třeba si uvědomit, že světové zásoby ropy, plynu i uhlí jsou omezené, jejich dobývání je investičně stále náročnější, a proto i jejich cena se neustále zvyšuje. Československo se svou měrnou spotřebou prvotních zdrojů energie řadí mezi průmyslově nejvyspělejší státy světa a v Evropě bylo v roce 1975 z tohoto hlediska na druhém místě. Tak vysoké měrné spotřebě však neodpovídá tvorba národního důchodu na jednoho obyvatele a ve srovnání s průmyslově vyspělými státy Evropy je naše měrná spotřeba energetických zdrojů v přepočtu na vytvořený hrubý domácí produkt vyšší o 20-30 %. I když některé příčiny jsou dány strukturou průmyslu, strukturou výroby i účinnosti některých zastaralých základních fondů, hlavní příčinu vidíme v nedostatečné úrovni řízení energetické politiky, plýtvání palivy a energií v průmyslu, zemědělství, stavebnictví, dopravě i komunálně bytovém hospodářství. Ceny paliv a energie jsou u nás relativně nízké a tvoří ve většině odvětví jen malý podíl na výrobních nákladech a v rodinném rozpočtu nehrají významnou roli.“ [3] Značná surovinová náročnost je bezesporu znakem zaostalosti a nehospodárnosti ekonomiky. Rozdíl 20 až 30 % je poměrně dost vysoký. A to šlo o druhou nejvyspělejší socialistickou zemi na světě. Koneckonců HDP na hlavu byl dle „The World Economy: A Millennial Perspective“ v roce 1950 zhruba stejný: 3 706 mezinárodních dolarů (Gearyho-Khamisovy dolary) pro Rakousko a 3 501 pro Československo, roku 1990 to bylo 16 881 versus 8 859 (České země) a 7 762 (Slovensko) internacionálních dolarů roku 1990. [4]

16. Sebevraždy za komunismu a nyní

Možná jste již četli podobné názory: „Vždyť komunisté zavraždili Horákovou, Slánského a další, řeknou mnozí. Je tento režim humánnější, když nevráždí lidi přímo? Kolik životů mají na svědomí exekutoři, právníci, tuneláři a jiné hyeny? ... Ve svém okolí znám jeden případ člověka po padesátce, kterého propustili z práce. Novou si v této době, posedlé kultem mládí a dravosti, nenašel a spáchal sebevraždu. Měl ženu a dítě, byl dobrý člověk, jediná jeho chyba byla, že neobstál v surovém darwinismu dnešního kapitalismu.“. Zajímavé, že. Pojďme se nyní spolu podívat, jaký byl vlastně vývoj sebevražd před revolucí a po revoluci [1].

Jak to bylo a je se sebevraždami za reálného socialismu a nyní? K tomu nám může dát odpověď statistika "Českého statistického úřadu". Ta nám podává informace o vývoji zaznamenaných sebevražd v moderní poválečné historii Českých zemí. Píše se zde následující: "Období po druhé světové válce je možno rozdělit do dvou základních období. Nejprve vzestup z hodnot okolo 2 tis. na poválečný největší počet 2 824 případů v roce 1970, pak pokles, který byl v některých časových úsecích i výrazný. Po roce 1970 stále platí, že každé následující pětileté období přináší snížení počtu sebevražd.“. Rok 2007 s počtem 1 375 zemřelých sebevraždou je pak dle téhož materiálu rokem s historicky nejmenším počtem sebevražd. Je nutné podotknout, že počet obyvatel Českých zemí nebyl ve sledované době konstantní. Roku 1961 to bylo 9.572 milionu obyvatel, roku 1970 9.808 milionu obyvatel a roku 1980 již 10.292 milionu obyvatel. Od roku 1980 je počet obyvatel stabilnější a k roku

2011 vykazoval 10.526 milionu obyvatel. Z důvodu změny počtu obyvatel nás tedy bude zajímat i počet sebevražd vzhledem k počtu obyvatel, což statistika "Českého statistického úřadu" také obsahuje. Uvádí totiž (pětiletý) průměrný roční počet sebevražd na 100 tisíc obyvatel. Tento údaj byl v letech 1961-65 25.0, v letech 1966-70 to bylo 27.7, v letech 1971-75 pak 25.9, v letech 1976-80 22.3, 1981-85 pak 20.9 a konečně v letech 1986-90 pak již jen 19.3. Jak tomu bylo po revoluci? Roky 1991-95 vykazují počet sebevražd na 100 tisíc obyvatel ve výši 18.2, roky 1996-2000 pak 15.7, roky 2001-05 opět 15.7 a roky 2006-2010 již jen 13.7. Od té doby počet sebevražd naopak o něco roste. Pokud tyto průměrné hodnoty ještě zprůměruji, tak do roku 1990 mne výjde průměrný roční počet sebevražd na 100 tisíc obyvatel ve výši 23.52 a po roce 1990 jen 15.83 [2].

K tomu je nutné uvést ještě dvě poznámky. Za první jde jen o statistiku, čili skutečnost může být o něco jiná. Lze si představit, že někdy sebevražda může být neodhalenou vraždou anebo nepovedenou demonstrativní sebevraždou, která se vymkla kontrole. Pravda není to asi moc pravděpodobné. Mnohem pravděpodobnější, že některé nehody jsou ve skutečnosti neodhalenými sebevraždami, jmenovitě zde jde o dopravní nehody. Pravdou je, že tyto nehody mají u nás v poslední době sestupnou tendenci. Za druhé nelze tvrdit, že lidé páchají sebevraždu jen z důvodů politických a společenských a následně díky tomu i z ekonomických důvodů. Vedle toho totiž páchají sebevraždy z důvodů rodinných (vztahových), z důvodu závislostí (alkohol, drogy atp.) a z důvodu osobních finančních problémů (všechny tyto tři položky (včetně rodinné!) mohou, ale také nemusí být ovlivněny politickými, společenskými a ekonomickými důvody). Konečně dále lidé páchají sebevraždy z důvodů zdravotních, z důvodu nudy aj. Nelze tedy rozhodně všechny sebevraždy házet na současný či minulý režim. To podtrhuje i ten fakt, že příčiny sebevražd není často možné plně objasnit, dokonce ani tehdy, pokud zbyl dopis na rozloučenou [3].

Poznámky

1. Vodárenství

[1] <http://www.zakomunistu.cz/>.

[2] U rudého snědeného krámu, kapitola 1.

[3] Ibid.

[4] Ibid.

[5] Ibid, kapitola 5.

[6] Ibid, kapitola 4.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016005.htm>.

[7] Ibid, kapitola 15.3, <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/020schuz/s020002.htm>.

2. Nejen maso a toaletní papír někdy nebyly

[1] U rudého snědeného krámu, kapitola 1.

[2] Ibid.

[3] Ibid.

[4] Ibid.

[5] Ibid, kapitola 6.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/004schuz/s004007.htm>.

[6] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1 a <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018007.htm>.

[7] U rudého snědeného krámu, kapitola 1.

[8] Ibid.

[9] Ibid, kapitola 10.

[10] Ibid.

[11] Ibid, kapitola 1.

[12] Ibid, kapitola 1 a 10.

3. Textilní průmysl

[1] U rudého snědeného krámu, kapitola 3.

[2] Ibid.

[3] Ibid, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009001.htm>.

[4] U rudého snědeného krámu, kapitola 3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009001.htm>.

[5] U rudého snědeného krámu, kapitola 3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009001.htm>.

[6] U rudého snědeného krámu, kapitola 3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/005schuz/s005008.htm>.

[7] U rudého snědeného krámu, kapitola 3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006004.htm>.

[8] U rudého snědeného krámu, kapitola 3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006002.htm>.

4. Komunisté o nedostacích, pracovní morálce, nečistotě a zastaralosti průmyslu

[1] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016010.htm>.

[2] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016005.htm>.

[3] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016010.htm>.

[4] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016011.htm>.

[5] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016011.htm>.

[6] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016011.htm> a

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016012.htm>.

[7] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.3, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016005.htm>.

[8] U rudého snědeného krámu, Poznámky kapitola 4.3,

[9] Ibid, poznámky ke kapitole 4.3.

[10] Ibid, kapitola 4.1, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016003.htm>. a

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016006.htm>.

[11] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.4, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016014.htm> a

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016013.htm>.

[12] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.4, viz i

<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016013.htm>.

5. Otázka sociální

[1] U rudého snědeného krámu, kapitola 2.

[2] Ibid.

[3] Ibid.

[4] Ibid.

[5] Ibid.

[6] Ibid.

[7] Ibid.

- [8] Ibid, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016005.htm>.
[9] U rudého snědeného krámu, kapitola 2.
[10] Ibid.

6. Máme republiku rudou, kradu, kradeš, kradou - poprvé

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 5.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016022.htm>.
[2] U rudého snědeného krámu, kapitola 5.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016023.htm>.
[3.] U rudého snědeného krámu, kapitola 5.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016023.htm>.
[4] U rudého snědeného krámu, kapitola 5.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016024.htm>.
[5] U rudého snědeného krámu, kapitola 5.2.
[6] Ibid, kapitola 5.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016025.htm>.
[7] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.6, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016012.htm>.
[8] U rudého snědeného krámu, kapitola 4.6, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016012.htm>.
[9] U rudého snědeného krámu, kapitola 5.4, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/016schuz/s016025.htm>.
[10] U rudého snědeného krámu, kapitola 14.3, <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018009.htm>.

7. Nedostatky v zásobování pohledem komunistů

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.1, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/003schuz/s003004.htm>.
[2] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.1, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/002schuz/s002007.htm>.
[3] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.1, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/003schuz/s003002.htm>. ÚKRK KSČ = Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ.
[4] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.1, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/003schuz/s003004.htm>.
[5] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.1, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/003schuz/s003004.htm>.
[6] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006006.htm> a <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006007.htm>.
[7] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.4, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/002schuz/s002005.htm>.
[8] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.4, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/004schuz/s004004.htm>.
[9] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.4, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/004schuz/s004004.htm>.
[10] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.4, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/003schuz/s003003.htm>.

8. Náhradní díly na auta? Nejsou

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.7, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006004.htm>.

[2] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.7, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006006.htm>.

[3] U rudého snědeného krámu, kapitola 6.7., viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006007.htm>. ČSAO = Československé automobilové opravy.

[4] K stručnému uvedení do tohoto velmi významného problému viz: MÁLEK, P. Opomíjená ekonomická kalkulace a Ekonomická kalkulace podruhé [online, 2013]. Dostupný z (přístup 1/2014): <http://www.mises.cz/clanky/opomijena-ekonomicka-kalkulace-1013.aspx> a <http://www.mises.cz/clanky/ekonomicka-kalkulace-podruhe-1025.aspx>.

9. Zastaralé zdravotnictví a sociální péče

[1] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/004schuz/s004010.htm>.

[2] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/004schuz/s004011.htm>.

[3] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/005schuz/s005006.htm>.

[4] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/005schuz/s005006.htm>.

[5] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/005schuz/s005006.htm>. Ke konvektomatu viz anglická wikipedie, heslo „Combi steamer“. Jak je patrné šlo o vynález 60. a 70. let. 20. století.

[6] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.2.

[7] Ibid, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/005schuz/s005006.htm>.

[8] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.2, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006004.htm>. Je to k nevíře, ale Škoda 1203 vycházela v některých věcech ještě z prvorepublikové výroby automobilů, například co se týče motoru – viz česká wikipedie, heslo „Škoda 1203“.

[9] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006008.htm>.

[10] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006008.htm>.

[11] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/015schuz/s015001.htm>.

[12] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.3, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006007.htm>.

[13] U rudého snědeného krámu, kapitola 7.3.

[14] Ibid.

[15] Ibid.

10. Zamyšlení nad kriminalitou

[1] Celá kapitola převzata z U rudého snědeného krámu, kapitola 8.

11. Komunisté: náš průmysl je zastaralý

[1] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009001.htm>.

[2] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009001.htm>.

[3] U rudého snědeného krámu, kapitola 12.

[4] Ibid, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009003.htm>.

- [5] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009003.htm>.
- [6] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009003.htm>.
- [7] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009005.htm>.
- [8] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009003.htm>.
- [9] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009003.htm>.
- [10] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009003.htm>.
- [11] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009003.htm>.
- [12] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009004.htm>.
- [13] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009004.htm>.
- [14] U rudého snědeného krámu, kapitola 12, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/009schuz/s009005.htm>.

12. Poznámka k dotování Slovenska

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 13.
- [2] Ibid.
- [3] Ibid.
- [4] Ibid, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1986cnr/stenprot/006schuz/s006004.htm>.
- [5] U rudého snědeného krámu, kapitola 13.
- [6] Ibid.
- [7] Ibid.

13. Nedostatky v zásobování na Slovensku očima komunistů

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018002.htm>.
- [2] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018002.htm>.
- [3] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018003.htm>.
- [4] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018003.htm>.
- [5] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/019schuz/s019004.htm>.
- [6] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018007.htm>.
- [7] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018007.htm>.
- [8] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/019schuz/s019003.htm>.
- [9] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/019schuz/s019003.htm>.
- [10] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i
<http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/019schuz/s019003.htm>.

- [11] U rudého snědeného krámu, kapitola 15.1, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/018schuz/s018003.htm>.
- [12] U rudého snědeného krámu, kapitola 14.5, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/020schuz/s020001.htm>
- [13] U rudého snědeného krámu, kapitola 14.5, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/020schuz/s020001.htm>.
- [14] U rudého snědeného krámu, kapitola 14.5, <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/020schuz/s020001.htm>.
- [15] U rudého snědeného krámu, kapitola 14.1, <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/019schuz/s019003.htm>.
- [16] U rudého snědeného krámu, kapitola 14.1, <http://www.psp.cz/eknih/1981snr/stenprot/019schuz/s019003.htm>.

14. Zemědělství, nedostatky a rozkrádání v 70. letech

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009002.htm>.
- [2] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009002.htm>.
- [3] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009004.htm>.
- [4] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009008.htm>.
- [5] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009007.htm>.
- [6] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009008.htm>.
- [7] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009014.htm>.
- [8] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009013.htm>.
- [9] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009010.htm>.
- [10] U rudého snědeného krámu, kapitola 18, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/009schuz/s009011.htm>.

15. Hromadící se zásoby, dluhy a zaostalost

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 20, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/016schuz/s016002.htm>.
- [2] U rudého snědeného krámu, kapitola 9.5.
- [3] Ibid, kapitola 20, viz i <http://www.psp.cz/eknih/1976cnr/stenprot/012schuz/s012005.htm>.
- [4] U rudého snědeného krámu, kapitola 9.6 a poznámky ke kapitole 9.6.

16. Sebevraždy za komunismu a nyní

- [1] U rudého snědeného krámu, kapitola 23.
- [2] Ibid.
- [3] Ibid.

Zdroj: U rudého snědeného krámu, Bawerk.eu: Brno 2013 (v této studii čtenář najde další informace k probíraným problémům, a to včetně teoretického výkladu a plného citačního aparátu) a dále viz poznámky. Internetové odkazy jsou platné k 21. lednu 2014 (u poslední kapitoly k 30. květnu 2014).

Obsah:

Úvod	2
1. Vodárenství	2
2. Nejen maso a toaletní papír někdy nebyly	3
3. Textilní průmysl	4
4. Komunisté o nedostatcích, pracovní morálce, nečistotě a zastaralosti průmyslu	7
5. Otázka sociální	10
6. Máme republiku rudou, kradu, kradeš, kradou	12
7. Nedostatky v zásobování pohledem komunistů	15
8. Náhradní díly na auta? Nemáme	18
9. Zastaralé zdravotnictví a sociální péče	19
10. Zamyšlení nad kriminalitou	23
11. Komunisté: náš průmysl je zastaralý	24
12. Poznámka k dotování Slovenska	29
13. Nedostatky v zásobování na Slovensku očima komunistů	31
14. Zemědělství, nedostatky a rozkrádání v 70. letech	35
15. Hromadící se zásoby, dluhy a zaostalost	39
16. Sebevraždy za komunismu a nyní	40
Poznámky	41
Obsah	48

Poznámka: Citace ponechány v původním znění.